

Verdeelde belangen, gedeeld vertrouwen

Percepties van representativiteit binnen coproducerende buurtnetwerken

Dennis Overbeek

s2578808

Master Management Publieke Sector: Bestuur en Advisering

Stakeholders, Public Affairs en Maatschappij

14-01-2025

Aantal woorden (kerntekst): 14.094

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Samenvatting.....	3
Hoofdstuk 1: Inleiding	5
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader.....	8
2.1 Burgerparticipatie in de maatschappij.....	8
2.2 Wat is coproductie en welk doel dient het?.....	10
2.2.1 Wie staan er aan het roer?.....	12
2.2.2 Representativiteit binnen coproductie	14
Hoofdstuk 3: Methodologie	17
3.1 Casusselectie	17
3.2 Q-methodologie en de vijf stappen	19
3.2.1 Concourse en Q-set.....	20
3.2.2 Selectie van deelnemers: P-set	22
3.2.3 Q-sort.....	24
3.2.4 Data-analyse	25
Hoofdstuk 4: Resultaten en analyse.....	30
4.1 Verzamelde Q-sorts.....	30
4.1.1 Factor 1: Professioneel vertrouwen	32
4.1.2 Factor 2: Inclusieve reflectie	35
4.1.3 Factor 3: Bewonersgedragen sturing	38
Hoofdstuk 5: Conclusie en discussie	41
5.1 Antwoord centrale onderzoeksvraag.....	41
5.2 Bevindingen (in verhouding tot de literatuur).....	42
5.3 Reflectie op methodologische keuzes	44
5.4 Wetenschappelijke implicaties en vervolgonderzoek	45
5.5 Maatschappelijke aanbevelingen.....	46
Literatuurlijst.....	48
Bijlagen.....	52

Samenvatting

Coproductie is een vorm van gelijkwaardige samenwerking tussen publieke spelers en burgers, die de afgelopen jaren steeds meer onder de aandacht komt in het maatschappelijke veld en bij beleidsmakers. Desondanks kan coproductie ook leiden tot een vorm van uitsluiting. De centrale vraag van dit onderzoek richt zich daarom op de manier waarop betrokken spelers bij coproductiesamenwerkingen representativiteit waarborgen: *Op welke manier kijken betrokken spelers binnen coproductieprocessen naar representativiteit?*

Voor het beantwoorden van deze vraag is gekozen voor de Q-methodologie, een methode die zich focust op het systematisch analyseren van subjectiviteit. Verrijkt met korte kwalitatieve interviews biedt de methodologie inzichten in de manier waarop betrokkenen kijken naar representativiteit binnen coproductie. In totaal hebben 20 betrokkenen bij het buurtnetwerk Bondgenoten Moerwijk, een netwerk bestaande uit publieke professionals, wijkprofessionals en bewoners, deelgenomen aan het Q-methodologisch onderzoek. Door het rangschikken van 37 stellingen van “meest mee oneens” tot “meest mee eens”, en toelichting te geven op de plaatsing van de stellingen in de rangschikking, zijn drie “profielen”, die de algehele gedeelde visies van de respondenten onderscheiden, aangetoond.

Allereerst kenmerkt een factor zich door “professioneel vertrouwen” en stelt dat professionals uitstekend in staat zijn om de belangen van de inwoners te behartigen. De tweede factor, “inclusieve reflectie” benadrukt het belang van diversiteit en het kritisch reflecteren of het Bondgenotennetwerk wel echt goed aansluit bij wat bewoners van de wijk willen. De derde factor staat voor “bewonersgedragen sturing”, welke hamert op een grotere rol voor bewoners binnen het netwerk bij het bepalen van de koers, omdat professionals volgens hen niet zelf kunnen vaststellen wat de bewoners daadwerkelijk nodig hebben.

Uit dit onderzoek blijkt dat de drie perspectieven (professioneel vertrouwen, inclusieve reflectie en bewonersgedragen sturing) ieder op hun eigen manier bijdragen aan het beeld van representativiteit binnen de Bondgenoten Moerwijk. Hoewel betrokkenen het grotendeels eens zijn over de waarde en positieve output van het buurtnetwerk, wordt er geen uniforme oplossing gevonden voor de vraag hoe representativiteit precies moet worden gewaarborgd. De functie of achtergrond van een deelnemer kleurt zijn of haar visie deels, maar blijkt niet allesbepalend: zowel professionals als bewoners kunnen zich in elk van de perspectieven herkennen. Uiteindelijk wijst dit erop dat representativiteit binnen coproductie een voortdurend gespreksonderwerp dient te zijn,

waarbij communicatie en het maken van duidelijke afspraken over de coproductie en de verwachtingen die daarbij horen een significante bijdrage leveren aan een duurzame coproductie.

Hoofdstuk 1: Inleiding

De gemeente Den Haag worstelt afgelopen jaar met de ontwikkeling van het oude complex van het HagaZiekenhuis, waarbij afgelopen juli een knoop werd doorgehakt door wethouder Mariëlle Vavier (GroenLinks). De locatie aan de Sportlaan mag worden omgetoverd tot een tijdelijke opvang voor onder andere asielzoekers en daklozen (Omroep West, 2024). Na het bericht van de gemeente dat er 700 mensen gehuisvest zouden worden in het oude ziekenhuiscomplex, kwamen honderden buurtbewoners uit de omgeving op de informatieavond af om hierover hun zorgen te uiten en hun onvrede kenbaar te maken (Omroep West, 2024). Daarbij laat buurtorganisatie Wijkbelang Segbroek weten allesbehalve enthousiast te zijn over de voorgenomen plannen van de gemeente, en dat het via juridische of andere wegen de realisatie van de plannen van de gemeente zal proberen tegen te houden (Stichting Wijkbelang Segbroek, 2024).

Organisaties zoals Wijkbelang Segbroek kunnen van belangrijke waarde zijn bij het vertegenwoordigen van belangen van burgers. Zij vervullen een rol als stakeholder in het maatschappelijke veld van Den Haag, en komen op voor de belangen die daar spelen, die volgens hen te weinig gehoord worden. Zo bestaan er vele andere burgerinitiatieven die als stakeholder optreden ten opzichte van een publieke dienst: in de gemeente Amsterdam worden buurtinitiatieven van financiële steun voorzien wegens hun output voor de omgeving (Het Parool, 2021). Vertegenwoordigers van deze Amsterdamse buurtorganisaties beargumenteren daarbij dat buurtorganisaties een belangrijke rol spelen bij het agenderen van onderwerpen die vanuit de gemeentelijke ambtenarij niet genoeg op de radar springen (Het Parool, 2021). Kortom, er bestaan veel stichtingen en initiatieven zoals Wijkbelang Segbroek die een rol spelen in de vernieuwende relatie tussen burger en overheid.

Burger(organisatie)s die samen optrekken met een publieke speler in de creatie van publieke waarde wordt in de bestuurskundige literatuur *coproductie* genoemd (Bovaird & Loeffler, 2020; Pestoff 2012; Brandsen et al., 2012). Buurtorganisaties, opkomend voor belangen van de buurtbewoners en de directe omgeving, vertegenwoordigen de belangen van de bewoners in de wijk, mogelijk in samenwerking met een publieke speler (coproductie). Desondanks kan coproductie paradoxaal genoeg ook altijd leiden tot een vorm van uitsluiting: niet iedereen kan en wil participeren, waardoor er altijd een onderscheid is tussen burgers die wel betrokken zijn en zij die niet deelnemen. Belangen tussen deze twee groepen kunnen verschillen, en ook binnen de

coproductie kunnen belangen ongelijk verdeeld zijn (Van Eijk & Cuppen, 2022). Bovendien is het mogelijk dat individuen binnen de coproductiesamenwerking opkomen voor het eigenbelang in plaats van het collectieve belang (Cuppen, 2018). Zo kan over de tijd bij coproductie, bijvoorbeeld tussen een burgerinitiatief en een gemeente, een gebrek aan representativiteit optreden; dit gebrek aan representativiteit kan niet alleen problemen veroorzaken voor de samenwerking tussen de publieke speler en de burgerbeweging, maar kan ook afdoen aan de legitimiteit en betrouwbaarheid van de samenwerking, zowel tussen de betrokken spelers als richting niet-betrokkenen (De Graaf et al. 2015, p. 57-58). Hierbij speelt het lastige belangenspeelveld een rol bij de samenwerking tussen publieke speler en de burger, met name omdat het vragen kan oproepen voor betrokken spelers over wie de verantwoordelijkheid heeft over bepaalde uitkomsten van de coproductie (Van Eijk & Cuppen, 2022).

Hoewel de uitdaging van representativiteit bij coproductie een besproken onderwerp is in de wetenschappelijke literatuur, is er nog weinig tot geen wetenschappelijke literatuur over hoe de coproducerende spelers rekening houden met het waarborgen van de representativiteit, en waar zij denken dat de verantwoordelijkheid ligt voor het waarborgen van de representativiteit binnen de samenwerking. Tuurnas (2020) schrijft dat het voor een professional belangrijk is om een strategisch begrip te hebben van verschillende communicatievaardigheden om de representativiteit te waarborgen: de professional dient in het oog te houden dat de volledige groep mensen wordt bereikt om representativiteit en gelijkheid te garanderen (Tuurnas, 2020). Cuppen (2018) beargumenteert dat het voor een individuele burger belangrijk kan zijn om rekening te houden met *discursieve representatie*, waarbij de burger een vertegenwoordiger is van belangen, niet zozeer van personen. Daarnaast stelt Cuppen (2018) dat vertegenwoordigers van deelbelangen binnen een coproducerende samenwerking soms ten onrechte worden verondersteld op te komen voor “iedereen”, waardoor de representativiteit van belangen in het geding kan komen.

Zoals naar voren komt, bestaan er voor betrokken spelers binnen coproductieprocessen mogelijke uitdagingen met betrekking tot het waarborgen van representativiteit. Om te onderzoeken hoe deze betrokken spelers kijken naar representativiteit van de coproductie waaraan zij deelnemen, is de volgende centrale onderzoeksvraag opgesteld: *Op welke manier kijken betrokken spelers binnen coproductieprocessen naar representativiteit?*

Door verkennend te onderzoeken op welke manier betrokken spelers bij coproductie kijken naar representativiteit van het coproductieproces, kan onderzocht worden welke percepties er bestaan bij betrokkenen bij coproductie: welke specifieke rol speelt de publieke speler en welke verantwoordelijkheden horen daarbij? Wat is de rol van de burger? Hoe denkt de burger zelf over zijn rol in de samenwerking en verdeling van verantwoordelijkheden, en hoe kijkt de burger naar de doorontwikkeling van de coproductie? Inzichten in deze opvattingen kunnen praktisch bijdragen aan een duurzame doorontwikkeling van coproductiesamenwerkingen. Verkennend wetenschappelijk onderzoek naar de percepties van betrokken spelers bij coproductie kan een significante bijdrage leveren aan de bestaande literatuur over coproductie en representativiteit, wat aanzet kan geven voor vervolgonderzoek.

In het volgende hoofdstuk wordt allereerst ingegaan op de relevante wetenschappelijke literatuur rondom burgerparticipatie, coproductie en representativiteit. Vervolgens wordt in de methodologie de keuze voor de Q-methodologie besproken en hoe deze toegepast wordt in het empirische onderzoek. Na de methodologie wordt de verzamelde data besproken en worden de resultaten geanalyseerd. In het laatste hoofdstuk zal antwoord gegeven worden op de hoofdvraag alsmede de vergelijking gemaakt worden met de besproken wetenschappelijke literatuur. Het onderzoek sluit af met maatschappelijke aanbevelingen en een aanzet voor vervolgonderzoek.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

In dit theoretisch kader worden de centrale thema's van dit onderzoek behandeld. Allereerst zal de ontwikkeling en opkomst van burgerparticipatie (in Nederland) in tegenwoordige bestuurskundige literatuur worden besproken. Aansluitend zal coproductie worden gedefinieerd en zullen de verschillende verwante concepten die relevant zijn voor dit onderzoek aan bod komen. Vervolgens wordt het begrip representativiteit gedefinieerd en wordt uitgelicht hoe een gebrek aan representativiteit een uitdaging kan vormen bij coproductie. Door deze onderwerpen grondig te behandelen en de definities eenduidig te formuleren kan er op systematische wijze een theoretisch kader worden gepresenteerd waar op verder wordt gebouwd in de methodologie en de analyse van het empirische onderzoek.

2.1 Burgerparticipatie in de maatschappij

In de moderne bestuurskundige literatuur geldt het werk van Sherry Arnstein als een van de meest kenmerkende artikelen over burgerparticipatie. *Citizen participation* is in 1969 aangehaald door wetenschapper Sherry Arnstein en dit artikel vormt sindsdien als een kenmerkende klassieker waar veel van de tegenwoordige literatuur over burgerparticipatie op voortbouwt. In haar artikel '*A Ladder of Citizen Participation*' introduceert zij een typologie die de verschillende maten van burgerparticipatie illustreert aan de hand van een trapsgewijs model. Dit model laat zien dat burgerparticipatie kan variëren van non-participatie, waarbij de burger enkel geïnformeerd of opgevoed wordt, tot een werkelijke mate van invloed op de besluitvorming, zoals bij *delegated power* en *citizen control* (gedelegeerde macht en burgermacht). Arnstein stelt dat burgerparticipatie de mate is waarin burgers betrokken zijn bij beleid en invloed kunnen hebben op besluitvormingsprocessen (Arnstein, 1969, p. 24). Ook Pateman (1970) onderschrijft het belang van burgerparticipatie als bevorderaar van democratische structuren.

Fung (2006) schrijft later in zijn artikel '*Varieties of Participation in Complex Governance*' (2006) dat Arnsteins model als analytisch middel niet meer te gebruiken is om verschillende vormen van burgerparticipatie op een uitgebreidere manier te classificeren, wegens de ontwikkelingen in de wetenschap sindsdien, en Arnsteins kijk op de wenselijkheid van een hoge mate van burgerparticipatie. Fung onderscheidt de mate waarin deelnemers geselecteerd worden om deel te nemen aan de publieke discussie of besluitvorming, wat kan variëren van het raadplegen van experts tot stakeholders of een open selectie van deelnemers. Ten tweede typeert Fung in

hoeverre de deelnemers communiceren en met elkaar besluiten nemen: beperkt de communicatie zich tot het ontvangen van informatie, of kunnen deelnemers argumenten uitwisselen en nieuwe perspectieven ontwikkelen? Als laatste beschrijft het artikel de mate van invloed op beleid en actie van de deelnemers: beperkt de autoriteit zich tot enkel advies uitbrengen of hebben deelnemers directe macht? Met deze drie classificaties heeft het artikel een *democratiekubus* gemodelleerd, waarbij elke vorm van publieke participatie volgens deze drie dimensies geclassificeerd kan worden (Fung, 2006).

Burgerparticipatie, zoals aangehaald door Arnstein en Fung, richt zich dus op de mate waarin burgers macht toebedeeld is; waarbij de burger in de mogelijkheid gesteld wordt “macht te hebben over dingen waar zij anderszins geen macht over zou hebben” (Arnstein, 1969, p.25). Tegenover deze toebedeling van macht door een (publieke) speler staat daarentegen ook de deelname van de burger. Deze burger verandert bij burgerparticipatie van een passieve burger naar een actieve burger. Dit *actieve burgerschap* is binnen wetenschappelijke literatuur benoemd als een groeiende trend in westerse welvaartsstaten (Verhoeven & Tonkens, 2013). Het behelst namelijk de trend dat actieve burgers bijdragen aan taken die voorheen gedaan werden door de staat (p.415). Er wordt dus een groeiend beroep gedaan op de betrokkenheid van burgers. Deze betekenis van burgerparticipatie ziet een actieve burger, zoals door Tonkens en Newman (2011) is te zien in de invloed van burgers in gezondheidsbeleid (p. 187). Dekker (2019) beargumenteert dat het actieve burgerschap van nu is ontstaan uit het wegvallen van de verzuilde gemeenschap, waarin er ook grootschalige vrijwillige betrokkenheid was binnen de verzuilde gemeenschappen (Dekker, 2019). Niet enkel wegens financiële overwegingen doen overheden tegenwoordig vaker een beroep op het *actief burgerschap*. Zo is in 2013 bij de Troonrede van koning Willem-Alexander het actieve burgerschap benoemd: “*Gecombineerd met de noodzaak om het tekort van de overheid terug te dringen, leidt dit ertoe dat de klassieke verzorgingsstaat langzaam maar zeker verandert in een participatiesamenleving*” (Troonrede, 2013). Het verwijzen naar de betrokkenheid van burgers is in deze troonrede een extra blijken geweest van de groeiende verantwoordelijkheden van burgers voor henzelf en hun omgeving.

Met de wetenschappelijke duidingen van burgerparticipatie en de relatie die burgerparticipatie heeft met actief burgerschap, is het mogelijk om een definitie te formuleren voor burgerparticipatie. Zoals in de literatuur naar voren komt, gaat burgerparticipatie om de

betrokkenheid van burgers bij het uitvoeren van taken die eerder werden gezien als publieke taken. Hierbij wordt er een beroep gedaan op het actieve burgerschap van de burger: het nemen van verantwoordelijkheid voor de eigen omgeving kan bijdragen aan een sterkere democratie. De betrokkenheid van burgers kan op eigen initiatief ontstaan (grassroots), of kan ook geïnitieerd worden vanuit de publieke speler (top-down).

2.2 Wat is coproductie en welk doel dient het?

Met de herkomst en definitie van burgerparticipatie is het mogelijk om de vorm van burgerparticipatie zoals in dit onderzoek naar voren komt te behandelen en te definiëren. De werken van Elinor Ostrom (1976) en van Parks et al. (1981) gelden als de grondleggers voor de wetenschappelijke literatuur over *coproductie*. Volgens Ostrom is coproductie het proces waarin input van individuen die niet deel zijn van dezelfde organisatie omgezet worden in goederen en diensten (1976); Parks et al. beschrijven coproductie als een mengeling van activiteiten van zowel publieke dienstverleners als de inzet van burgers die bijdraagt aan de voorziening van publieke diensten (Parks et al., 1981). Hierbij worden de overheidsprofessionals gezien als de *reguliere producenten* van de publieke diensten en de vrijwillige burgerparticipatie gezien als bijdrage om de kwaliteit van de publieke dienst te verbeteren (Pestoff, 2012). Coproductie is dus een vorm van *citizen participation*, zoals eerder in dit hoofdstuk is uitgelegd, omdat het de betrokkenheid van (groepen) burgers vereist om te coproduceren. Daarnaast is bij coproductie ook toebedeling van macht aan de burger ingebed, omdat de publieke dienstverlener de burger in staat stelt een bijdrage te leveren aan de publieke dienst. De specifieke uitwerking van coproductie kan echter sterk verschillen; van coproductie van het plannen en ontwerpen van diensten terwijl professionals de verantwoordelijkheid behouden voor de levering, tot burgers die de door de publieke speler ontworpen dienst tot uitvoering brengen (Bovaird, 2007; Nabatchi et al., 2017). Coproductie kan variëren in de mate van betrokkenheid van de burgers en de verdeling van verantwoordelijkheden binnen de samenwerking. Een informatieavond waarbij de burger enkel een ontvangende rol speelt, wordt niet gezien als coproductie volgens de bovenstaande definities, omdat de burger niets produceert. Mocht deze avond bedoeld zijn om suggesties of feedback op te halen waarmee de publieke speler vervolgens aan de haal gaat, dan kan wel gesproken worden van coproductie.

Voor dit onderzoek is de definitie van coproductie geformuleerd door Brandsen & Honingh (2015) het meest relevant, welke luidt:

“Coproductie is een relatie tussen een betaalde werknemer van een organisatie en (groepen van) individuele burgers die een directe en actieve bijdrage van de burgers aan de organisatie vereist” (Brandsen & Honingh, 2015, p. 431).

Deze definitie kenmerkt zich door de relatie tussen burger en overheid, waarbij burgers een actieve en directe bijdrage leveren. Ook is de overheidsprofessional een betaalde werknemer is binnen de coproductie, terwijl de burger geen “marktconforme” compensatie krijgt of helemaal geen compensatie. Deze relatie tussen burger en overheid stelt dat beide spelers middelen brengen die de ander niet (in die mate) kan brengen, zoals kennis of tijd. De burger en de overheidsprofessional hebben elkaar nodig voor het neerzetten van de publieke dienst (Brandsen & Honingh, 2015). Daarnaast vereist de actieve en directe betrokkenheid van burgers een zekere mate van interactie tussen de spelers.

Binnen coproductie vallen, zoals hierboven uitgelegd, verschillende vormen te identificeren waarbij er een andere interactie bestaat tussen de betrokken spelers. De vraag kan namelijk gesteld worden: wat wordt er precies samen gecoproduceerd? Binnen de klassieke beleidscyclus zijn er namelijk meerdere momenten waarop coproductie mogelijk is. Nabatchi et al. (2017) schrijft hierover dat er vier verschillende vormen van coproductie geïdentificeerd kunnen worden: *co-commissioning*, *co-design*, *co-delivery* en *co-assessment*. *Co-commissioning* (co-opdrachtgeven) betekent dat de publieke speler en burgers samen mogelijkheden identificeren en prioriteiten verlenen. *Co-design* veronderstelt dat de spelers samen een publieke dienst ontwikkelen die beter afgesteld is op de behoeften van de burgers; *co-delivery* stelt voor dat de twee spelers samen de publieke dienst leveren en behouden. Als laatste is *co-assessment* een samenwerking tussen overheidsprofessional en burgers bij het vaststellen van de kwaliteiten en gebreken van de publieke dienst (Nabatchi et al., 2017).

Coproductie, zoals in dit stuk gedefinieerd, kan verschillende uitkomsten bieden ten opzichte van normale productie zonder samenwerking tussen burger en overheid. Over de voordelen van coproductie zijn veel wetenschappelijke artikelen met elkaar in overeenstemming. Toch belichten wetenschappers andere aspecten waaraan coproductie kan bijdragen. Ostrom wijst

op het synergetische effect van de samenwerking tussen burger en overheid, wat resulteert in een grotere waarde dan bij afzonderlijke inspanningen (1976). Ostrom stelt bovendien dat coproductie in ontwikkelende en/of “arme” landen cruciaal is voor het bewerkstelligen van betere publieke dienstverlening. Bovaird en Loeffler (2012) beargumenteren dat coproductie kosten-efficiënter kan zijn dan de gebruikelijke productie van de publieke speler, omdat bepaalde productiemiddelen al aanwezig zijn of goedkoper zijn bij vrijwillige burgers, zoals kennis, tijd of arbeid, wat we ook al terug hebben kunnen zien in de uitleg van de definitie van Brandsen en Honingh (2015). Eriksson (2022) stelt dat coproductie niet alleen bijdraagt aan een betere dienstverlening, maar ook aan persoonlijke voordelen bij burgers zoals tevredenheid en *empowerment*. Daarnaast helpt coproductie om groepen te betrekken die anders moeilijk te betrekken zijn bij de maatschappij, wat zou leiden tot meer inclusiviteit en gelijkheid (Eriksson, 2022). Hoewel er in de wetenschappelijke literatuur veel geschreven is over hoe coproductieprocessen de publieke dienstverlening zouden kunnen verbeteren, moet ook met zorgvuldigheid gekeken worden naar de mogelijke schaduwzijdes die coproductie kan hebben op de publieke dienstverlening. Eriksson (2022) snijdt met zijn artikel aan een belangrijk mogelijk nadeel van coproductie, waardoor het proces een van zijn voornaamste doelen voorbij kan gaan: de uitdaging van representativiteit en inclusie bij coproductieprocessen. Er kan namelijk niet zomaar verondersteld worden dat burgers dezelfde belangen nastreven als de publieke organisatie (Eriksson, 2022)

2.2.1 Wie staan er aan het roer?

Een onderdeel van coproductie is het belang van de burger in de samenwerking, omdat deze burger, zoals Eriksson beargumenteert, niet altijd dezelfde belangen heeft als de publieke speler. Het is dan ook interessant om te kijken wie deze burger precies is en welke belangen deze burger vertegenwoordigt. Het profiel van coproducerende burgers en wat hun drijfveren zijn is onderzocht door Van Eijk en Steen (2016). Gebaseerd op theorieën over burgerparticipatie en vrijwilligerswerk is een theoretisch model gepubliceerd dat de motivaties van burgers typeert om deel te nemen aan coproductie. De belangrijkste drijfveren van deze burger bestaan uit socio-psychologische, sociaaleconomische of eigen- of gemeenschapsgerichte motieven (Van Eijk & Steen, 2016). Als een burger merkt dat een publieke dienst zijn eigen leven of dat van een bredere gemeenschap beïnvloedt, dan kan dit de burger aanzetten tot het zich betrekken bij coproductie. Daarbij kunnen sommige mensen overtuigd zijn om bij te dragen aan het welzijn van anderen (*community-centered*), terwijl anderen dit juist doen om voordelen voor zichzelf te zoeken (*self-*

centered) (Van Eijk & Steen, 2016). Individuele burgers hebben, net als publieke spelers, *agency*, maar van een publieke dienst kan worden verwacht dat deze het publieke belang nastreeft.

Onderzoek van Van Eijk en Cuppen (2022) beoogt het complexe belangenspeelveld te vangen in een schematisch web van belangen die meespelen binnen coproductie. Hierbij is te zien dat voor de coproducerende burgers verschillende belangen meespelen bij hun inzet. Zo kunnen bepaalde effecten van de publieke dienst in kwestie een ander effect hebben op de ene burger die meedoet aan het coproductieproces dan op een andere burger die coproduceert. Het voorbeeld dat hiervoor wordt aangehaald is dat van windturbines: burgers die profiteren van de vergoeding voor het plaatsen van een windturbine in zijn of haar tuin zullen andere belangen hebben bij de burger die coproduceert enkel wegens zijn milieuovertuigingen. Meegenomen dat ook deze verschillende belangen onevenredig vertegenwoordigd kunnen zijn tussen de burgers, is het lastig om een eenduidig beeld te krijgen van de vertegenwoordigde belangen van de deelnemende burgers (Eriksson, 2022). De actieve burgers zijn ook vaak niet een goede afspiegeling van de groep burgers in het geheel (Tonkens & Verhoeven, 2019). Het is daarom voor de overheidsprofessional lastig om te balanceren tussen het faciliteren van de belangen van de betrokken burger en hun verantwoordelijkheid voor het verzekeren dat het publieke belang gediend wordt (Van Eijk & Peeters, 2022). Dit roept vragen op over hoe representatief de betrokken groep burgers eigenlijk is.

Hoewel het complexe belangenspeelveld hierboven reeds is uitgelegd met betrekking tot de verdeling en vertegenwoordiging van belangen door publieke spelers of burgers, kan er ook een kanttekening geplaatst worden bij de relatief strikte scheiding die wordt aangehouden tussen de publieke speler en de burger. Het artikel van Brudney & England (1983) probeert het coproductie te definiëren en licht dit toe door middel van een schematische tekening van twee producenten: de reguliere producenten (publieke speler) en de consumenten (burger) (p. 61). Deze tweesplitsing tussen publieke speler en de vrijwillige burger geeft een simplistische weergave van de spelers binnen coproductie, maar later is dit idee op kritiek gestuit. Bovaird (2007) stelt bijvoorbeeld dat door de versplintering van publieke organisaties over de afgelopen decennia er een vervaging heeft plaatsgevonden tussen de scheiding tussen publieke en private spelers (p. 858). Voor coproductie betekent dit dat een variëteit aan verschillende stakeholders ((semi-)publieke professionals en organisaties) invloed heeft op de samenwerking. Daarom komt de strikte scheiding tussen overheid

en burger hiermee deels onder kritiek te staan. Alford (2014) schrijft dat het duidelijk is dat coproductie niet enkel consumenten als tweede partij ziet om coproductie mogelijk te maken. Dit kunnen ook andere verschillende stakeholders zijn met belangen (p. 302). Alford beweert verder dat deze verschillende relaties tot het coproductieproces van groot belang kunnen zijn voor het handelen binnen de specifieke vorm van coproductie: is een producent van de publieke dienst tegelijkertijd ook een consument, dan handelt deze anders binnen de coproductie dan een producent die niet consument is van de coproductie.

Het belang van de relatie van de speler tot de vorm van coproductie is dus relevant voor het verklaren waarom een bepaalde vorm van coproductie nu precies op deze manier werkt. Verschillende spelers brengen namelijk uiteenlopende belangen, motivaties en rollen met zich mee, wat direct invloed heeft op het functioneren van de samenwerking. Dit, in combinatie met het complexe belangenspeelveld waarin uiteenlopende belangen bestaan, maakt dat het essentieel is voor coproductie om aandacht te besteden aan de vertegenwoordigende verhoudingen van spelers binnen de coproductie.

2.2.2 Representativiteit binnen coproductie

Het complexe belangenspeelveld bij coproductie maakt het lastiger om de inclusiviteit van beleid en de representativiteit van belangen te waarborgen. Velerlei begrippen en concepten om representativiteit/inclusiviteit bij coproductie te duiden worden in literatuur genoemd: *inclusion* (Eriksson, 2022; Van Eijk & Cuppen, 2022), *inclusive access* (Cornips et al., 2023), *(equal) representation* (Cornips et al., 2023; Cuppen, 2018) en *equity* (Warren et al., 1984; Jakobsen, 2013), allemaal gebruikt om concepten te duiden die nauw met elkaar verbonden zijn. Representatie (*representation*), volgens politieke theoreticus Hanna Pitkin (1972), bestaat uit vier verschillende dimensies: formalistische, descriptieve, substantieve en symbolische representatie. Formalistische representatie richt zich op de formele manieren om te vertegenwoordigen, zoals deze geïnstitutionaliseerd is in een maatschappij, zonder dat het iets zegt over wat de vertegenwoordiger werkelijk doet. Descriptieve representatie benadrukt de overeenkomsten die de vertegenwoordiger heeft met de mensen die de persoon zou vertegenwoordigen; denk aan achtergrond, ervaring of demografische gelijkenissen. Substantieve representatie heeft betrekking op het handelen van de vertegenwoordiger in het belang van de groep die deze persoon vertegenwoordigt. Bij deze vorm van representatie ligt de focus dus op de beslissingen en acties

die de belangen en wensen van de vertegenwoordigde groep reflecteren. Als laatste is symbolische representatie de vorm van vertegenwoordiging waarbij het gevoel van erkenning van de vertegenwoordigde een grote rol speelt, ongeacht het handelen van de vertegenwoordiger (Pitkin, 1972).

Ingebed in de politicologische literatuur van representatie van Pitkin en de brede implicaties van andere toonaangevende onderzoeken over representatie binnen coproductie, is de volgende definitie van representativiteit geformuleerd:

“Representativiteit is de mate waarin burgers hun stemmen, meningen en perspectieven vertegenwoordigd zijn.” (Gebaseerd op Pitkin, 1972)

Binnen de context van burgerparticipatieprocessen en coproductie houdt representativiteit dus in dat de belangen van alle groepen gelijkwaardig worden gehoord en meegenomen in de output van de coproductie. Om deze representativiteit hoog te houden, is *inclusiviteit* nodig (Hong, 2015, p. 573). De aanwezigheid van voldoende representativiteit, en het geconfronteerd worden met verschillende standpunten en belangen bij coproductiesamenwerkingen, zal leiden tot betere uitkomsten voor de publieke dienstverlening (Halvorsen 2003, p. 536; Cuppen, 2018). Dit betekent dat inclusiviteit inhoudt dat iedereen “kan aanschuiven”, waardoor een proces gezien kan worden als descriptief representatief voor de belangen van de vertegenwoordigde groep (Cornips et al., 2023). Inclusiviteit betreft daarnaast de mogelijkheid voor iedereen om mee te doen aan coproductie, verbonden met concepten zoals de toegankelijkheid van coproductie (Verschuere et al. 2018, p. 244).

Dit theoretisch kader heeft de belangrijkste thema’s die naar voren komen in de wetenschappelijke literatuur die relevant zijn voor dit onderzoek behandeld, waarmee het de basis vormt voor de verdere uitwerking van het empirische onderzoek in het volgende hoofdstuk. Door de literatuur van burgerparticipatie en coproductie tegen het licht te houden van de uitdagingen van representativiteit, wordt geconstateerd dat in de wetenschappelijke literatuur weinig onderzoek is gedaan naar hoe er door de betrokken spelers wordt nagedacht over representativiteit. Dit gat in de literatuur vormt het uitgangspunt van de rest van het onderzoek: hoe waarborgen betrokken spelers bij coproductie de representativiteit, terwijl ze zich bevinden in complexe belangenspeelvelden en te maken hebben met (in)formele relaties met burgers en professionals?

Hoewel de literatuur wel spreekt over representativiteit bij coproductie, komt niet naar voren hoe de betrokken spelers hier zelf naar kijken en mee omgaan.

Een aantal belangrijke assumpties uit het theoretisch kader worden meegenomen als basis voor de methodologie en de analyse. Allereerst dat coproductie bijdraagt aan een betere publieke dienstverlening door de samenwerking tussen publieke spelers en burgers en/of professionals, maar dat representativiteit hierbij wel gewaarborgd moet worden, omdat motivaties uiteenlopen in het complexe belangenspeelveld. Ten tweede wordt representativiteit en inclusiviteit als een voorwaarde gezien om beoogde maatschappelijke voordelen van coproductie te realiseren, omdat zonder deze voorwaarden de samenwerking geen verantwoordelijke maatschappelijke bijdrage levert, maar mogelijk een bijdrage levert aan de *happy few*. Deze uitgangspunten vormen de basis waar in het methodologisch kader op voortgebouwd wordt.

Hoofdstuk 3: Methodologie

In dit hoofdstuk zal de methodologie besproken worden en zal beschreven worden hoe de verdere aanpak voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag opgebouwd is. Ten eerste zal de methode voor dataverzameling gepresenteerd worden: wat het inhoudt en welke stappen er gedaan dienen te worden voor het uitvoeren van het onderzoek. Vervolgens worden de stappen die genomen worden besproken en verantwoord.

Het onderzoeken van de percepties van betrokkenen bij coproductie, een exploratief onderzoek, geeft dit onderzoek een inductief karakter. Het inductieve karakter bestaat uit het idee om door middel van het verzamelen van gegevens patronen te ontdekken of nieuwe theorieën te ontwikkelen, terwijl deductief onderzoek reeds bestaande theorieën toetst. Bij dit onderzoek staat het verkrijgen van informatie van betrokken spelers bij de coproductiesamenwerking buurtnetwerk de Bondgenoten Moerwijk centraal. De percepties van betrokkenen met betrekking tot de representativiteit kunnen overeenkomen of verschillen, en mogelijk zijn hierin kenmerkende percepties te ontdekken. Omdat er niet eerder onderzoek is gedaan naar de percepties van betrokkenen bij coproductie over representativiteit van de coproductie, heeft het een exploratief karakter (Watts & Stenner, 2012, p. 7). Het doel van dit exploratieve, inductieve onderzoek is om inzichten te verkrijgen en patronen aan te wijzen, welke in vervolgonderzoek kunnen dienen als voedingsbodem voor toetsbare theorieën, indien de output van het onderzoek, ondanks beperkte generalisatie, toch toegepast kan worden op een andere en/of grotere schaal, bijvoorbeeld bij meer vormen van coproductie.

3.1 Casusselectie

In dit onderzoek is het buurtnetwerk De Bondgenoten Moerwijk als casus gebruikt. Dit buurtnetwerk, opgezet door de community builder van de gemeente Den Haag, komt periodiek samen met bewoners, professionals en ambtenaren om initiatieven in de wijk te bespreken en aan te jagen voor het uitvoeren van de wijkagenda zoals deze staat vastgesteld voor de wijk van 2020-2024. Allereerst is de Bondgenoten Moerwijk een netwerk waar zowel publieke/gemeentelijke professionals, wijkprofessionals en buurtbewoners gezamenlijk werken aan de verbetering van de wijk. Eén criterium voor een onderzoek naar de percepties van betrokken spelers binnen coproductie is dat er gecoproduceerd wordt, dus een samenwerking vereist tussen een publieke speler en de vrijwillige inspanning van burgers voor de ontwikkeling van publieke diensten of

beleid. Specifieker betreft de Bondgenoten Moerwijk bewoners bij het buurtnetwerk als aanbieder van informatie uit de meer directe leefomgeving van Moerwijkers en kunnen betrokken bewoners een bijdrage leveren als ervaringsdeskundige in de wijk en informatie bieden aan de Bondgenoten Moerwijk, welke anders niet gehoord zou worden binnen de periodieke overleggen. Bewoners kunnen ook meewerken aan bestaande plannen en zelf plannen bedenken. Het buurtnetwerk richt zich niet enkel op het aanpakken van structurele problemen welke op publiek niveau benaderd worden, maar richt zich daarnaast op lokalere ad-hocproblemen welke naar boven komen via het netwerk.

Een tweede reden waarom de Bondgenoten Moerwijk past bij het onderzoek naar de percepties van betrokken spelers binnen coproductie over representativiteit, is omdat het netwerk momenteel zoekende is naar goede manieren voor een duurzame doorontwikkeling van het netwerk. De Bondgenoten Moerwijk is namelijk over de afgelopen jaren steeds meer gaan uitbreiden in aantal betrokken personen, maar ook in het fysieke bereik welke de Bondgenoten beslaat: niet alleen Moerwijk-Oost wordt nu als hoofdzakelijke focus gezien, zoals dat was in de eerste jaren van het netwerk, maar tegenwoordig ligt de focus van de Bondgenoten op geheel Moerwijk. Bij het uitbreiden van het bereik van de Bondgenoten, en dus het betrekken van nieuwe betrokkenen, kunnen inzichten over de mate van representativiteit en de meningen over het waarborgen daarvan een bijdrage leveren in de strategiebepaling voor de doorontwikkeling van de Bondgenoten Moerwijk.

Hoewel de casus van de Bondgenoten Moerwijk representatief is voor buurtnetwerken waarbij publieke spelers met vrijwillige buurtbewoners samenwerken voor de verbetering van publieke diensten of beleid, is niet elke buurtorganisatie of netwerk hetzelfde en hebben verschillende samenwerkingen ook andere specifieke uitwerkingen. Dit betekent dat de bevindingen uit dit onderzoek lastig zijn om te generaliseren voor alle coproducerende buurtnetwerken. Dit maakt de Q-methodologie echter des te geschikter: deze methodologie vereist niet om een deelnemersgroep te hebben die generaliseerbaar is voor een grotere schaal of alle coproducties, maar focust juist op de deelnemersgroep, waarbinnen het gehele bereik aan subjectiviteit gemeten kan worden. Hiervoor is de Bondgenoten Moerwijk bij uitstek geschikt, omdat het mogelijk is bewoners, bewoners-professionals, wijk- en publieke professionals te onderzoeken om de variëteit aan subjectiviteit te kunnen meten.

3.2 Q-methodologie en de vijf stappen

Voor dit onderzoek is gekozen voor de Q-methodologie, ontwikkeld door William Stephenson (Brown, 1980). Deze methodologie is ontworpen om op systematische wijze meningen en percepties te analyseren (McKeown & Thomas, 1988). In feite wordt subjectiviteit zo objectief mogelijk onderzocht. Subjectiviteit omvat de communicatie vanuit een persoonlijke invalshoek (McKeown & Thomas, 2013). Q-methodologie gaat uit van een systematische techniek die, met zowel elementen van kwalitatieve (bij een post-sortinterview) als kwantitatieve onderzoeksmethoden (de factoranalyse van de uitkomsten), een diepgaander beeld tracht te schetsen van de percepties van de participanten (McKeown & Thomas, 1988).

Voor het onderzoeken van wat de denkbeelden zijn van betrokken spelers binnen coproductie over representativiteit is gebruikgemaakt van Q-methodologie, omdat deze zich goed leent voor het onderzoeken van de meningen van betrokkenen over het onderwerp van representativiteit. Binnen de groep van betrokken mensen bij coproductiesamenwerkingen kunnen de meningen over onderwerpen namelijk mogelijk erg uiteenlopen: personen kunnen verschillen in mening over de invulling van de coproductie, de voorkeuren voor de representatieve doorontwikkeling van de samenwerking of over de huidige mate van representativiteit. Ook kan naar voren komen dat deelnemers over bepaalde onderwerpen juist wel meningen delen. Een voordeel van Q-methodologie is dan ook dat het in alle stappen van het onderzoek gebruikmaakt van de subjectieve informatie van de deelnemers; de deelnemer is de variabele die bestudeerd wordt. Hierdoor is de kans veel kleiner dat er gestuurd kan worden naar sociaal-wenselijke antwoorden en is de kans kleiner dat de deelnemers zich overbewust zijn van het feit dat hun percepties over bepaalde onderwerpen onder de loep genomen worden. Deze subjectieve informatie, wanneer de respondent bijvoorbeeld “naar mijn mening...” of “ik denk dat...” opmerkt, stelt een vorm van *pure behavior* voor (McKeown & Thomas, 2013, gebaseerd op Brown, 1980, p. 46).

Q-methodologie is een gepaste onderzoeksmethode voor het onderzoeken van patronen in subjectiviteit bij verschillende respondenten. Zoals eerder genoemd kunnen er patronen ontdekt worden van respondenten met gelijke meningen. Het onderzoeken met enkel een kwalitatieve onderzoeksmethode, zoals bijvoorbeeld interviews, kan het lastig maken om een correlatie te

vinden in antwoorden, omdat elke respondent wellicht andere nuances aanbrengt in zijn antwoord (Buchholtz & Vollstedt, 2024).

Voor het uitvoeren van de Q-methodologie zijn vijf stappen gezet. Stap 1 omvatte het verzamelen van informatie en bestaande opvattingen over representativiteit en coproductie (de *concourse*). Deze *concourse* is vervolgens gebruikt om stellingen te formuleren, die samen de *Q-set* vormen (stap 2). De derde stap omvatte het bepalen van de *P-set*, oftewel de deelnemersgroep. Voor stap 4 zijn de vorm en het spectrum van het *Q-grid* bepaald. Na het verzamelen van deze data kon de data verwerkt worden (stap 5). In de aankomende paragrafen worden deze verschillende stappen besproken, alsmede de verantwoording op de keuzes die gemaakt zijn voor het verzamelen en analyseren van de data.

3.2.1 Concourse en Q-set

Allereerst is onderzocht welke percepties en dimensies er bestaan van het onderwerp. Dit kader van meningen, uitingen en andere standpunten vormt namelijk het kader waaruit een set stellingen opgesteld kan worden, welke uiteindelijk gesorteerd moeten worden door de participant. Voor dit onderzoek is het onderzoeksobject de subjectiviteit over representativiteit bij betrokken spelers binnen coproductie. Voor het opmaken van de *concourse* kunnen bijvoorbeeld krantenartikelen, wetenschappelijke publicaties, interviews, opiniestukken of andere bronnen geraadpleegd worden die discourses kunnen blootleggen. Dit alomvattende kader stelt de “universe of viewpoints” voor (Brown, 1993). Het is belangrijk om rekening te houden met het feit dat bij het opstellen van de *Q-set* geen uitgestippelde aanpak is te hanteren die niet beïnvloed is door de keuzes en kaders van de onderzoeker: de Q-methodologie behoudt ruimte om te verschillen in het vergaren van de *concourse* en het opstellen van de *Q-set*, waardoor de *Q-set* ook niet een replicerbaar middel is voor onderzoeken. Ook hieruit komt het inductieve, exploratieve karakter naar voren, in tegenstelling tot een toetsend karakter van wetenschappelijk onderzoek.

Bij het vaststellen van de *concourse* is gebruikgemaakt van het theoretisch kader om de verschillende aspecten van representativiteit in kaart te brengen. Ook is besproken hoe representativiteit in verhouding staat tot inclusiviteit en het complexe speelveld van belangen dat bij coproductieprocessen bestaat. Door in kaart te hebben gebracht wat er met betrekking tot representativiteit bij betrokken spelers allemaal een rol kan spelen en wat niet, is het mogelijk om te differentiëren tussen representativiteit op verschillende momenten van het coproductieproces.

De mogelijke spanningen en problemen die kunnen opspelen bij coproductie ten opzichte van representativiteit kunnen dus gebruikt worden om stellingen te formuleren die standpunt innemen over het aanpakken van representativiteit binnen coproductie. Het wetenschappelijke debat dat bestaat over de representativiteit, en het mogelijke gebrek daarvan als uitkomst bij coproductieprocessen of burgerinitiatieven waar de overheid een rol bij speelt, laat zien dat het nog geen opgeloste zaak is hoe representativiteit gewaarborgd wordt, laat staan hoe het het beste gewaarborgd kan worden. Ook deze kwestie heeft als uitgangspunt gediend voor een aantal stellingen. De wetenschappelijke literatuur over de vervagende scheiding tussen rollen van spelers bij coproductiesamenwerkingen is bovendien gebruikt voor dit onderzoek. Als laatste zijn de motivaties van betrokken spelers binnen coproductie relevant voor de manier waarop deze betrokkene naar representativiteit kijkt. Over deze thema's zijn stellingen geformuleerd die gaan over de motivaties van betrokkenen bij de coproductie voor het deelnemen aan de samenwerking.

De Q-set is vervolgens gebaseerd op de (wetenschappelijke) *discourse elements* voor het verkennen van de *universe of opinions* (Brown, 1980, p. 186). Dit betekent dat er verschillende centrale relevante thema's zijn onderscheiden waar de stellingen op gebaseerd zijn. Het uiteindelijke aantal stellingen dat gebruikt is voor de Q-sort is 37, welke terug te vinden zijn in de bijlage achteraan het onderzoek (Bijlage A). Bij Q-methodologie wordt er geen vast aantal stellingen voorgeschreven, maar is wel een minimaal aantal stellingen nodig om de *universe of viewpoints* te kunnen vertegenwoordigen. Een groter aantal stellingen vergroot ook de sorteertijd, wat niet altijd in verhouding staat tot de extra diepgang die aan bod komt door de extra stellingen (Watts & Stenner, 2012). Met 37 stellingen is in dit onderzoek een balans geprobeerd te vinden tussen een alomvattende Q-set en een behapbare benodigde tijd voor de Q-sort.

De discourse elementen onttrokken aan de concurrence bestaan uit input voor de buurtagenda (opstellen collectieve belangen), het werven/betrekken van nieuwe burgers bij het burgerinitiatief, de motivaties voor betrokken spelers om mee te doen aan de buurtorganisatie, de kwestie waar de verantwoordelijkheid ligt voor het waarborgen van de representativiteit van de organisatie en de kwestie wiens belangen gediend worden met de output van de burgerorganisatie. Geïnspireerd op het werk van Dryzek en Berejikian (1993) is gebruikt gemaakt van drie soorten stellingen: neutrale, evaluatieve en advocatieve stellingen. Dit betekent dat er stellingen worden gebruikt welke neutrale standpunten benoemen; evaluerende stellingen die beoordelen of een bepaalde stelling

voldoende of niet voldoende is; advocatieve stellingen roepen op tot actie. Deze verdeling bij het samenstellen van stellingen voor de Q-set geeft de Q-set variërende invalshoeken, waardoor verschillende stellingen met een gelijk *discourse element* toch andere nuances bevatten. Zoals in de tabel te zien is, is een Q-set opgemaakt op basis van de centrale thema's en aan de hand van de verschillende soorten argumenten (zie bijlage B voor de stellingen en de bijbehorende matrixcode uit figuur 1).

X =<i>Discourse element</i> Y = soort argument	Input voor de buurtagen- da (opstellen collectieve belangen)	Werven / betrekken nieuwe burgers	Verantwoordelijk- heid voor het waarborgen van de representativitei t	Wiens belangen gediend met de output ?	Motivaties voor betrokkenheid
Neutraal	A	B	C	D	E
Evaluatief	F	G	H	I	J
Advocatief	K	L	M	N	O

Figuur 1: Discourse analysis matrix

3.2.2 Selectie van deelnemers: P-set

De selectie van deelnemers dient binnen Q-studies op een zorgvuldige manier te gebeuren om een goede diversiteit van opvattingen waar te kunnen nemen; de deelnemers zijn immers de variabelen. Uit de groep relevante deelnemers kunnen profielen onderscheiden worden, waar een profiel staat voor een set aan meningen die een subgroep van alle participanten met elkaar deelt. Het gebruikelijke respondentenaantal ($n=$) bij Q-studies ligt tussen de 40 en de 60 (Watts & Stenner, 2012). Voor dit onderzoek is gepoogd om een respondentenaantal van 20 of meer te behalen, met het oog op de haalbaarheid van het onderzoekstraject en de beschikbare tijd. Dit aantal deelnemers ligt onder het gebruikelijke aantal van respondenten binnen een Q-methodologisch onderzoek, maar een lagere P-set hoeft daardoor niet minder effectief te zijn (Watts & Stenner, 2005, 79).

Zoals uitgelegd behoeft het kiezen van de P-set de nodige zorgvuldigheid, wat in Q-studies *theoretical sampling* wordt genoemd (Brown, 1980, p. 191-193). De reden hiervoor is dat niet-relevante deelnemers ook niet relevant zijn voor dit onderzoek. Een duidelijke afbakening van relevante personen is van toepassing: alle betrokkenen bij de Bondgenoten Moerwijk zijn relevant voor dit onderzoek omdat zij samen coproduceren, en het netwerk vormen. Betrokkenen bij de

Bondgenoten zijn dus relevant voor het onderzoeken van hoe binnen de samenwerking gekeken wordt naar de representativiteit van het netwerk zelf, de processen ervan en de werving van bewoners of professionals bij het netwerk. In dit onderzoek wordt gekeken naar betrokken spelers bij coproductie: bij coproductie, naar de definitie die in vorig hoofdstuk is geformuleerd, bestaat er een relatie tussen een betaalde werknemer van een organisatie en (groepen van) individuele burgers die een actieve bijdrage leveren aan de organisatie (Brandsen & Honingh, 2015, p. 431). Omdat er binnen het netwerk, welke casus is van dit onderzoek, individuele burgers en overheidsprofessionals coproduceren, kunnen dus alle betrokken personen bij dit buurtnetwerk meegenomen worden in de P-set.

In dit onderzoek is bewust gekozen om alleen betrokkenen bij de Bondgenoten te onderzoeken, omdat de onderzoeksvraag zich richt op hoe mensen binnen het netwerk *reflecterend* kijken naar wat er gedaan wordt bij het netwerk. Die betrokkenheid is belangrijk omdat zij hierdoor persoonlijk betrokken zijn, en dus enig bewustzijn van verantwoordelijkheid delen met het netwerk. Een niet-betrokken wijkbewoner heeft geen directe ervaring in de werkwijze binnen de coproductie, waardoor zijn mening over representativiteit niet gebaseerd is op zijn betrokkenheid en het niet bruikbaar is voor dit onderzoek. Toekomstig onderzoek zou zich kunnen richten op meningen van niet-betrokken wijkbewoners over de mate waarin zij zich vertegenwoordigd voelen door de coproductie, of door de betrokkenen binnen de coproductie, maar dit valt buiten het bereik van deze studie.

Bij het bereiken van deze betrokkenen voor het participeren in mijn onderzoek ben ik actief geweest binnen het Bondgenotennetwerk en ben ik aanwezig geweest bij fysieke en online overleggen. Tijdens deze bijeenkomsten heb ik Bondgenoten aangesproken om deel te nemen aan mijn onderzoek. Dit onderzoek is in samenwerking met Scriptiewerkplaats Den Haag Zuidwest, een onderwijsprogramma dat verbinding probeert te maken tussen universiteiten en de praktijk. De Bondgenoten Moerwijk, een partner van Scriptiewerkplaats Den Haag Zuidwest, is dus ook actief trekker van de bevindingen van dit onderzoek, wat positief heeft bijgedragen aan de bereidheid van Bondgenoten om deel te nemen aan dit onderzoek.

In totaal hebben 20 mensen deelgenomen aan het onderzoek. De groep deelnemers bestaat uit 10 publieke professionals, 7 wijkprofessionals, 2 wijkprofessional-tevens-bewoners en één bewoner. Van deze 20 personen maken zes personen uit van het kernteam van het

Bondgenotennetwerk, die de taak op zich neemt om de periodieke vergaderingen voor te bereiden. Bij het selecteren van de deelnemersgroep is bedoeld een goede weerspiegeling te hebben van de huidige samenstelling van het gehele Bondgenotennetwerk, namelijk een groot deel (publieke) professionals en een klein deel bewoners.

3.2.3 Q-sort

Voor de Q-sort zijn twee stappen gemaakt. Allereerst is er bepaald worden waar participanten de stellingen op sorteren: dit kan verschillen van instructies als “sorteer de stellingen op de manier van *meest mee oneens tot meest mee eens*”, of andere instructies als “*minst gelijkend tot meest gelijkend* (op ...)” (McKeown & Thomas, 1988, p. 30). Voor dit onderzoek is gekozen voor de schaal van *meest mee oneens tot meest mee eens*.

Vervolgens is voor de Q-grid bepaald welke vorm de tabel heeft. Traditioneel gezien wordt binnen Q-methodologisch onderzoek bij voorkeur gebruikgemaakt van een Q-grid met de vorm van een quasi-normale verdeling (McKeown & Thomas, 1988, p.34). Dit is echter geen vast criterium: bij onderwerpen waar van de deelnemers verwacht wordt dat zij bijvoorbeeld weinig kennis hebben, kan verwacht worden dat zij meer stellingen in het midden zouden hebben, waardoor de kans voor “foute keuzes” afneemt (Brown, 1980; McKeown & Thomas 1988, p. 34). In dit geval kan de Q-grid opgesteld worden met meer opties in de uiterste keuzes. De Q-grid dient echter wel altijd symmetrisch te zijn. Voor dit onderzoek is gekozen voor de traditionele opzet van een quasi-normale verdeling. Binnen de Bondgenoten Moerwijk speelt de vraag op welke manier zij duurzaam en representatief doorontwikkelen. Omdat de betrokkenen bij de Bondgenoten Moerwijk ook betrokken zijn bij de ontwikkeling van het buurtnetwerk, is gesteld dat participanten genoeg kennis hebben van het onderzoeksthema om de traditionele quasi-normale verdeling aan te houden. Het Q-grid voor dit onderzoek ziet er als volgt uit:

ingevoerd in een Excel of .csv bestand. Na de verwerking van de Q-sorts, is de Q-grid geregistreerd in het bestand, alsmede de uitgeschreven Q-set. De web-based tool kan namelijk overzichten maken van de Q-sorts per factor waarbij de uitgeschreven stellingen kunnen worden bekeken.

Voor de data-analyse zijn drie stappen essentieel (Minkman & Molenveld, 2020). Allereerst moeten de verschillende Q-sorts vergeleken worden met elkaar om de correlaties tussen de individuele Q-sorts te ontdekken. Met deze informatie, die in de vorm van een matrix getoond wordt, kan gezien worden in hoeverre individuele Q-sorts aan elkaar verwant zijn. Als tweede stap volgt een factoranalyse om te bepalen hoeveel significante clusters er berekend moeten worden binnen de deelnemersgroep. Een factor (ook wel een *profiel* genoemd) is in feite een groepje respondenten die bepaalde meningen min of meer delen met elkaar. Omdat dit een wiskundige handeling is, zouden er in theorie een oneindig aantal factoren gevonden kunnen worden (Minkman & Molenveld, 2020). Voor dit onderzoek is het echter relevanter om een kleiner aantal significante factoren te kunnen onderscheiden bij de groep respondenten, om zo te kunnen interpreteren wat de algehele visie is van de factoren.

Voor het uitvoeren van de factoranalyse zijn twee verschillende methodes beschikbaar in Ken-Q analysis: *Centroid analysis* (CA) en *principal component analysis* (PCA). Deze twee verschillende methodes laten erg gelijkende resultaten zien (Watts & Stenner, 2012). Het grote verschil hiertussen zit echter in de hoeveelheid factoren die geïdentificeerd worden. CA geeft de optie zelf te bepalen hoeveel verschillende factoren er geïdentificeerd moeten worden. Bij PCA zal de wiskundige “beste” oplossing voor de factoranalyse getoond worden; dit is echter wetenschappelijk inferieur, omdat een goed wiskundig resultaat lang niet altijd wetenschappelijk relevant hoeft te zijn (Watts & Stenner, 2012). Bij meer factoren zullen er weliswaar meer discourses onderscheiden worden, maar kan het zo zijn dat deze discourses zo dicht bij elkaar liggen dat er moeilijk onderscheid tussen te maken valt (Van Eijk et al. 2017, p. 332). Om deze reden is voor dit onderzoek gebruikgemaakt van CA. Bij het bepalen van de hoeveelheid factoren welke geïdentificeerd moeten worden bij de factoranalyse wordt door Brown zeven genoemd als “magisch” getal welke het over het algemeen goed doet voor analyse (Brown, 1980, p.223). Ook Watts en Stenner (2012) halen Brown aan en vullen aan dat ook de meest gebruikte analysesoftware PQMethod dit getal als standaardgetal voor deze methode van factoranalyse aanmerkt.

Na het invullen van het aantal factoren, is bepaald hoeveel factoren vervolgens geroteerd worden. Vuistregels voor het kiezen van het aantal geroteerde factoren zijn echter omstreken. Traditioneel wordt gesteld dat elke Eigenwaarde (EV) > 1.00 gehouden kan worden voor analyse, omdat deze een hogere bijdrage levert aan de studie dan één Q-sort heeft (bekend als het Kaiser-Guttman criterium (Watts & Stenner, 2012)). Brown (1980) noemt daarentegen EV's relatief onbelangrijk in Q-methodologische studies, omdat ook factoren met een EV < 1.00 een significante verklarende waarde kunnen hebben (p. 233). McKeown & Thomas (1988) benadrukken dat ook voor de keuze van het aantal factoren om te roteren geluisterd zal moeten worden naar de theoretische waarde van de factoren en naar het gezonde verstand van de onderzoeker (p. 51-52). Belangrijk hierbij is dat niet alleen de statistische uitkomsten leidend zijn, maar vooral de inhoudelijke interpretatie van de factoren, waarbij wordt gekeken naar hoe de factoren een duidelijk onderscheidende perceptie voorstellen (Watts & Stenner, 2012). Met deze methode wordt daarbij ook aangeraden om bij de analyse verschillende aantallen factoren te roteren, om zo de meest betekenisvolle en goed onderbouwde verdeling van perspectieven te kunnen onderscheiden.

Na het aangeven van het aantal factoren om te roteren wordt gevraagd welke van de twee methodes hiervoor gebruikt moet worden: de handmatige methode of de varimaxmethode (Watts & Stenner, 2012). De handmatige methode kan handig zijn bij het meenemen van bijvoorbeeld machtsstructuren binnen de deelnemers, en bij het meenemen van de meningen van gemarginaliseerde groepen binnen de respondenten (Watts & Stenner, 2012). De varimax methode of de “simpele structuur” is een handigere methode als het onderzoeksdoel is om te onderzoeken wat de mening is van de *meerderheid*. Aangezien het doel van Q-methodologie het ontdekken van profielen is waarbij respondenten het meest “horen”, is de varimax methode een betere methode in dit onderzoek dan de handmatige methode.

Na het kiezen van de varimaxmethode worden de factorladingen voor elke verschillende respondent getoond. Factorladingen laten zien in hoeverre deelnemers overeenkomen met een bepaalde factor. Bij de factorladingen is een lading van 1 een volledige overeenkomst en 0 géén overeenkomst. Ook mogelijk is dat factoren tegenovergesteld (bipolair) zijn, waarbij factoren ten opzichte van elkaar altijd een tegengestelde lading hebben (Watts & Stenner, 2012). Om toegeschreven te kunnen worden aan een bepaalde factor moet een participant *significant* laden op

een factor. Om significant te laden op een factor moet $p > 2.58 \div \sqrt{N}$, waarbij p de factorlading is en N het totaal aantal stellingen (Watts & Stenner, 2012). Dit betekent dat er bij een significante factorlading voor p geldt dat $p = 2.58 \div \sqrt{37} \geq 0.424$.

Vervolgens moeten respondenten "geflagd" worden, oftewel toegeschreven worden aan een bepaalde factor. Het kan zo zijn dat verschillende respondenten op meer factoren tegelijk laden; deze respondenten worden *confounded* genoemd (Watts & Stenner, 2012). Indien een respondent nergens de minimale factorlading van 0.424 haalt, is deze persoon een *non-loader*. Het is de bedoeling voor Q-studies dat het aantal confounders en non-loaders beperkt dient te worden, aangezien dit de betrouwbaarheid van de interpretaties en conclusies over de P-set kan ondermijnen. Confounders kunnen de resultaten vertekenen van de factoren, en een groot aantal non-loaders kan aanwijzing zijn dat een relevante factor niet is meegenomen.

Ken-Q Analysis levert na deze stappen de output van de analyses. Er kan gekozen worden van welke van de gewenste factoren er geïdealiseerde factorscores getoond moeten worden. Deze geïdealiseerde factorscores zijn een visualisatie van hoe iemand de stellingen zou sorteren die 100% laadt op die factor. Ook wordt door middel van icoontjes aangegeven bij stellingen als deze of deze een karakteristieke stelling vormt: een stelling die bij die factor het meest kenmerkend is, en dus het meest aan de uiterste kanten staat (-5 tot 5). Ook onderscheidende stellingen worden gekenmerkt door een icoon. Deze stellingen verschillen significant van de andere factoren. Watts & Stenner (2012) merken hierover op dat niet alleen deze onderscheidende en kenmerkende stellingen ten opzichte van andere factoren belangrijk kunnen zijn; ook kan de relatie van de verschillende stellingen binnen een factor een drijfveer zijn voor de interpretatie van de factor. Aandacht voor de gehele verdeling van de geïdealiseerde factorscores per factor is dus ook raadzaam bij de interpretatie van de factoren.

Voor de interpretatie van de verschillende factoren zal gebruikgemaakt worden van de *crib sheet*-methode (Watts & Stenner, 2012). Deze methode biedt een holistische benadering van factorscores, waardoor zowel de perceptie binnen de eigen factor als de relatieve positie ten opzichte van andere factoren kan worden geanalyseerd (Watts & Stenner, 2012). Een crib sheet is een uitwerking van vier verschillende regels, namelijk de uiterste standpunten en de standpunten die relatief aan de andere factoren het hoogst of het laagst zijn gelegd. Na het interpreteren van de crib sheet, in combinatie met de kwalitatieve toelichtingen van deelnemers, kan benaderd worden

hoe de verschillende factoren denken over de verschillende thema's uit figuur 1 in de methodologie, en in hoeverre dit zich verhoudt tot de literatuur in het theoretisch kader. Dit gehele proces doorlopen resulteert in een alomvattende analyse. In het volgende hoofdstuk zal ingegaan worden op de genomen stappen voor goede interpretatie van de verzamelde data.

Hoofdstuk 4: Resultaten en analyse

In dit hoofdstuk zullen de uitkomsten van de kwantitatieve analyse gepresenteerd worden en vervolgens worden geïnterpreteerd, zowel binnen de eigen factor als relatief aan de andere factoren. Deze analyse zal ook ondersteund worden door middel van toelichtingen en uitspraken aangedragen in de kwalitatieve verzamelde data tijdens het pre- en post-sort interview. De uiteindelijke uitkomsten van deze analyse en interpretatie zullen in het laatste hoofdstuk besproken worden, door de vergelijking te maken met de behandelde literatuur in het theoretisch kader.

4.1 Verzamelde Q-sorts

In totaal hebben 20 mensen deelgenomen aan het onderzoek. Deze 20 verschillende Q-sorts zijn ingevoerd in Ken-Q Analysis. Zoals in de methodologie is uitgelegd is er gekozen voor het initieel analyseren met zeven factoren, volgens de *centroid*-analysemethode.

Factor:							
	1	2	3	4	5	6	7
Eigenvalue (EV)	3.82	1.920	1.9907	0.2902	1.0379	0.1108	0.0903
		2					1
Explained Variance	19	10	10	1	5	1	5
Cumulative explained variance	19	29	39	40	45	46	51

Figuur 3. *Factor extraction*

Zoals in de methodologie is uitgelegd dient er, voor de keuze hoeveel factoren geroteerd moeten worden, gekeken worden naar de EV's van de verschillende factoren. Ook is beschreven dat over het algemeen $EV > 1.00$ als vuistregel aangehouden kan worden voor Q-studies, maar dat dit per studie kan verschillen, ten behoeve van de theoretische waarde van de verschillende factoren en de uitvoerbaarheid bij het "flaggen" van personen aan factoren (minimaal 4 mensen dienen een factor te "dragen" om significant te zijn). Met deze redeneringen is besloten om allereerst te kijken naar het roteren van 5 factoren, om factor 5 (met $EV > 1.00$) nog mee te kunnen nemen in de analyse. Uit deze analyse komt voort dat op factor 4 niemand geladen werd, op factor 5 slechts twee personen en op factor 1, 2 en 3 elk 5 personen. Omdat met deze 5 factoren uiteindelijk maar 15/20 deelnemers meegenomen kunnen worden in de analyse, is er verder gekeken naar de andere aantallen factoren. Met een rotatie van 3 factoren kunnen 17/20 deelnemers meegenomen worden in de analyse, bij 1 factor slechts 8/20 en bij 2 factoren 12/20. Om deze reden is gekozen voor een analyse op basis van 3 geroteerde factoren. Ook is op te maken dat er geen

enkele respondent significant negatief laadt op een andere factor, waardoor gesteld kan worden dat deze drie factoren niet tegengesteld zijn, maar verschillen. Op basis van de 3 geroteerde factoren zijn de geïdealiseerde factorscores berekend, terug te vinden in de bijlage (Bijlage C).

4.1.1 Factor 1: Professioneel vertrouwen

Op de eerste en relatief meest geladen factor in de deelnemersgroep worden zeven respondenten toegeschreven. Deze groep respondenten bestaat uit vijf publieke professionals, één wijkprofessional en één bewoner.

Stelling gelegd op +5

14: Alle Moerwijkers hebben profijt van het werk door de Bondgenoten. +5

Stellingen hoger gelegd door factor 1 dan elke andere factor

32: Wat de Bondgenoten doet komt elke Moerwijker ten gunste. +4

23: Bewoners zijn vaak betrokken bij de Bondgenoten vanwege persoonlijke motivaties. +3

28: De Bondgenoten houdt zich voldoende bezig met de representativiteit van de organisatie. +0

20: Het kernteam is verantwoordelijk voor het representatief houden van de Bondgenoten +1

18: Bondgenoten zijn betrokken wegens persoonlijke motivaties. +2

15: De professionals binnen de bondgenoten weten zelf wel wat de belangen zijn van de bewoners van Moerwijk. -1

Stellingen lager gelegd door factor 1 dan elke andere factor

9: Er moet meer moeite gedaan worden om Moerwijkers te betrekken die niet makkelijk te bereiken zijn. +1

19: Te veel van de Bondgenoten zijn professional, waardoor de echte Moerwijker op de achtergrond raakt. -2

27: De Bondgenoten zou meer gestuurd moeten worden door bewoners van Moerwijk in plaats van professionals die niet in Moerwijk wonen. -3

30: Een gebrek aan toegankelijkheid verhindert bewoners om actief te worden bij de Bondgenoten. -2

24: Bondgenoten vragen zich te weinig af of Moerwijkers wel echt zitten te wachten op wat ze doen. -3

17: Als een Bondgenoot iets wil doen dat duidelijk voor zijn eigen persoonlijke gewin is dan moet daar een stokje voor gestoken worden. -3

Stelling gelegd op -5

22: Het is een probleem dat een groot deel van de Bondgenoten niet in de wijk woonachtig is. -5

Figuur 4. Crib sheet factor 1.

Deze factor kenmerkt zich allereerst door een zelfverzekerde positieve gedachte over de output van het Bondgenotennetwerk, door stelling 14 en 32 absoluut en relatief het hoogst te plaatsen op de Q-grid. *“Ik denk wel dat uiteindelijk alles wat er gebeurt in de buurt meer op één lijn zit, en meer echt bijdraagt aan wat er nodig is ... en dat komt uiteindelijk iedereen ten goede”* (P2). Hoewel dit vervolgens niet hoeft te betekenen dat elke individuele Moerwijker er direct op

voortuitgaan, met de nuance: *“Maar ik denk dat het werk van de bondgenoten, is niet ook maar op één ding gericht ... Dus eigenlijk heeft iedere Moerwijker op één of andere manier wel profijt van het werk, als we het goed doen”* (P13). De relatief hoge plaatsing van stelling 15 door factor 1, ondanks dat deze aan de negatieve kant is geplaatst, geeft aan dat deze factor in vergelijking met andere factoren het meeste vertrouwen heeft in de betrokken professionals binnen het Bondgenotennetwerk als deskundigen op het gebied van de belangen van de bewoners van Moerwijk.

Factor 1 is ook relatief het meest overtuigd van het gegeven dat het geen probleem is voor het Bondgenotennetwerk dat een groot deel van de Bondgenoten niet in de wijk woont, en dat het netwerk niet gestuurd wordt vanuit de bewoners (stelling 22 en 27). Dit wordt onder andere beargumenteerd door zich te beroepen op de rol van de professionals: *“Er zijn juist heel veel onderzoeken gedaan in de wijk, Er zijn heel veel cijfers. Dus ik denk dat de professionals of de welzijnsorganisaties of ambtenaren die hier in de wijk werken maar niet wonen, dat dat niet per se een probleem is”* (P16). Ook wordt hierover uitgelegd dat het juist de professionals zijn die wat kunnen betekenen voor de wijk vanuit hun functie: *“je hebt uiteindelijk mensen nodig die vanuit hun functie of rol iets voor je kunnen betekenen, dus die representativiteit zit hem niet alleen in wat voor soort bewoners zitten er aan tafel, maar ook wat voor ambtenaren zitten aan tafel, wat voor professionals zitten aan tafel. En als je dan zegt je moet ook wonen in Moerwijk, ja dan hou je eigenlijk vrij weinig over, want degene die wat kunnen betekenen, ook in besluitvorming, dat zijn ambtenaren en die hoeven niet te wonen in Moerwijk om iets te kunnen bijdragen aan de bondgenoten.”* (P7). Dit idee hangt nauw samen met stelling 19, die deze factor ook relatief het meest als oneens aanmerkt, omdat de plaatsing van stelling 19 laat zien dat ondanks het grote aandeel professionals binnen het netwerk, toch de Moerwijker niet op de achtergrond raakt binnen het Bondgenotennetwerk. Stelling 30 en 24 richten zich reflectief op de huidige Bondgenoten in relatie tot eventuele verbeterpunten, maar deze stellingen plaatst factor 1 relatief het laagst / het meest als oneens, wat ook het zelfverzekerde, positieve beeld ondersteunt over de Bondgenoten.

F1 benadrukt een positieve en zelfverzekerde kijk op de representativiteit en de output van het Bondgenotennetwerk. Personen die significant laden op deze factor zijn over het algemeen van mening dat het Bondgenotennetwerk bijdraagt aan de belangen van de wijk. Er is een groot vertrouwen in de professionals en hun deskundigheid om de belangen van de Moerwijker te behartigen. Ook wordt de wens van een door bewoners gestuurd netwerk afgewezen, omdat ofwel

dit niet het doel is van de Bondgenoten, ofwel de meerwaarde van het bondgenotennetwerk niet rust in een bewonersnetwerk, maar een netwerk voor wijk- of overheidsprofessionals die Moerwijk graag verder ontwikkelen. De representativiteit van het netwerk is dus niet gebonden aan de woonplaats van betrokkenen, maar is een evenwicht tussen lokale belangen en professionele expertise. Inhakend op de samenstelling van de respondentengroep (grotendeels publieke professionals) binnen deze factor, kan deels verklaard worden waarom stellingen over de deskundigheid van professionals binnen het netwerk relatief positief worden gewaardeerd (stelling 15). De ene bewoner die zich in deze factor herkent, lijkt hier eerder een uitzondering. Dit kan bijvoorbeeld verklaard worden uit het feit dat deze bewoner tevreden is met een professionele aanpak, aangezien deze persoon vertrouwen heeft dat professionals het beste met de wijk voorhebben.

Uit bovenstaande analyse blijkt dat de respondenten uit factor 1 een groot vertrouwen hebben in de professionals, maar niet per se de noodzaak ervaren om de burger een leidende of grote rol te geven. Hoewel bij coproductie een gelijkwaardige samenwerking tussen (publieke) speler en burger wordt vereist, kan de vraag opgeworpen worden of deze respondentengroep niet liever een door professionals gedreven netwerk ziet bestaan dan een gelijkwaardige coproductie. Dit idee sluit aan bij de plaatsing van stelling 27, waarmee sturing door bewoners laag wordt gewaardeerd.

4.1.2 Factor 2: Inclusieve reflectie

Op de tweede factor worden in de analyse vijf respondenten significant geladen. Op deze factor zijn twee publieke professionals, twee wijkprofessionals en één wijkprofessional-tevens-bewoner geladen. In figuur 5 is te zien door welke stellingen deze factor zich kenmerkt.

Stelling gelegd op +5

21: Meer diversiteit bij de Bondgenoten maakt de organisatie representatiever. +5

Stellingen hoger gelegd door factor 2 dan elke andere factor

17: Als een Bondgenoot iets wil doen dat duidelijk voor zijn eigen persoonlijke gewin is dan moet daar een stokje voor gestoken worden. +4

11: De Bondgenoten moet meer aandacht besteden aan de vraag of wat ze doet wel representatief is voor wat Moerwijkers willen. +4

12: De Bondgenoten is vooral een gemakkelijk netwerk voor professionals die in de wijk werken. +3

24: Bondgenoten vragen zich te weinig af of Moerwijkers wel echt zitten te wachten op wat ze doen. +2

5: Het huidige proces voor het opstellen van de buurtagenda is niet transparant genoeg. 2

6: De onderwerpen op de buurtagenda worden vaak bepaald door een kleine groep actieve Bondgenoten. +2

3: Bondgenoten worden niet voldoende betrokken voor input voor de buurtagenda. -3

Stellingen lager gelegd door factor 2 dan elke andere factor

34: Veel bewoners willen bijdragen aan de buurt, maar worden niet bereikt. -0

35: Binnen de bondgenoten wordt voldoende gehandeld vanuit het idee bij te dragen aan het welzijn van anderen. -0

2: Het betrekken van nieuwe Moerwijkers bij de Bondgenoten leidt tot een betere output van de Bondgenoten. -0

29: Hoogopgeleide bewoners zijn vaak meer betrokken bij de Bondgenoten dan bewoners die niet hoogopgeleid zijn. -4

33: De buurtagenda is representatief voor de belangen van Moerwijkers. -4

Stelling gelegd op -5

7: Moerwijkers krijgen genoeg informatie om zich aan te sluiten bij de Bondgenoten. -5

Figuur 5. crib sheet factor 2

Allereerst legt factor 2 een grote nadruk op de diversiteit van de Bondgenoten, door stelling 21 hoog te plaatsen. Hier wordt bijvoorbeeld over gezegd: *“Ik denk dat er bepaalde groepen zeg maar ondervertegenwoordigd zijn. Ik noem maar wat de Somaliers, ... die niet gezien worden of niet besproken worden, omdat die desbetreffende bewoners er gewoon niet bij aanwezig zijn of*

hun stem niet laten vertegenwoordigen door iemand anders vanuit hun groep” (P14). Vanuit een andere invalshoek wordt ook beargumenteerd: “Ik denk dat je als instituut of als systeem en als netwerk natuurlijk het beste bij de behoeftes kan aansluiten op het moment dat je ervaringskennis combineert met opleidingskennis.” (P19). De opvatting over diversiteit sluit ook aan bij stelling 6 en stelling 12, waarbij de netwerkfunctie van de Bondgenoten voor professionals benadrukt wordt als een belangrijk aspect van het netwerk. Stelling 17 is een bijzonder kenmerkende stelling voor factor 2, ook aangezien deze factor als enige de stelling “positief” plaatst ($F1=-3$, $F3=0$). “Als het puur alleen voor jezelf is, omdat jij een product op de markt wil brengen, moet je lekker bewegen” (P15). Ook eerdere ervaringen spelen mee bij betrokkenen van het netwerk over kwesties van persoonlijk gewin: “Kijk, als iemand daar echt persoonlijk gewin bij heeft... Dat moet je niet willen. En daar zijn ook ervaringen mee in deze wijk. Dat is vrij hoog opgelopen, dat heeft mensen ook echt persoonlijk geraakt” (P8).

Aan de andere kant kenmerkt factor 2 zich door te stellen dat Moerwijkers niet genoeg informatie krijgen om zich aan te sluiten bij de Bondgenoten: e informatievoorziening naar de wijk toe en naar bewoners van Moerwijk wordt onvoldoende bevonden. Hoewel alle factoren deze stelling als oneens aanmerken ($F1=-2$, $F3=-3$), vindt factor 2 deze stelling het belangrijkste en plaatst deze daarom het meeste aan de oneenskant. Wellicht kenmerkender voor factor 2 is dan ook stelling 33, waarbij gesteld wordt dat de buurtagenda van de Bondgenoten momenteel niet representatief is voor de belangen van Moerwijkers. Dit wordt toegelicht door P19: “*is het erg dat bijvoorbeeld wat op de buurtagenda staat niet representatief is? Nou, als het gewoon een professional netwerk is, dan kan je er anders op beantwoorden... dan dat het een netwerk is waar ook bewoners bij kunnen aansluiten en daarvoor input kunnen leveren: Ja, want ik denk dat dat dus wel belangrijk is*”. Ook het betrekken van nieuwe bewoners bij de Bondgenoten wordt relatief het minst aangemerkt als belangrijk voor een betere output van de Bondgenoten.

Factor 2 legt over het algemeen een sterke nadruk op diversiteit en kritische reflectie als de belangrijkste elementen voor representativiteit. Diversiteit wordt gezien als een middel om beter aan te kunnen sluiten bij de diversiteit van Moerwijkers. Daarbij vindt factor 2 dat de huidige vorm van het opstellen van de buurtagenda niet altijd toegankelijk en duidelijk genoeg is voor de bewoner, wat de inclusiviteit negatief kan beïnvloeden. Ook zijn persoonlijke motieven niet gewenst binnen het netwerk, wegens de mogelijke afbreuk van vertrouwen. De kritische houding

van factor 2, die reflectie over de eigen representativiteit en het netwerk als belangrijk acht, wordt echter niet beantwoord met een voorkeur voor de balans tussen professional en bewoner. De samenstelling van deze factor weerspiegelt een groep die grotendeels professioneel betrokken is, maar wel vanuit verschillende posities (publieke functie, wijkprofessional en als wijkprofessional-tevens-bewoner). De nadruk op de kritische reflectie en diversiteit kan deels verklaard worden door deze gevarieerde groep respondenten, die zich bewust zijn van mogelijke blinde vlekken bij het Bondgenotennetwerk.

4.1.3 Factor 3: Bewonersgedragen sturing

De derde factor in de Q-analyse heeft 6 respondenten die significant laden op deze factor. P6 laadt echter significant op zowel factor 2 als factor 3, waardoor deze als confounder niet meegenomen wordt bij de interpretatie van de factor. De groep van vijf respondenten die wel meegenomen worden in de analyse bestaat uit één publieke professional, drie wijkprofessionals en één wijkprofessional-tevens-bewoner.

Stelling gelegd op +5

10: Het werven van bewoners bij de Bondgenoten is essentieel voor de representativiteit van de organisatie +5

Stellingen hoger gelegd door factor 3 dan elke andere factor

34: Veel bewoners willen bijdragen aan de buurt, maar worden niet bereikt. +4

27: De Bondgenoten zou meer gestuurd moeten worden door bewoners van Moerwijk in plaats van professionals die niet in Moerwijk wonen. +3

19: Te veel van de Bondgenoten zijn professional, waardoor de echte Moerwijker op de achtergrond raakt. +2

29: Hoogopgeleide bewoners zijn vaak meer betrokken bij de Bondgenoten dan bewoners die niet hoogopgeleid zijn. +2

8: De Bondgenoten moet zich meer inzetten om bewoners te mobiliseren voor de organisatie. +1

Stellingen lager gelegd door factor 3 dan elke andere factor

20: Het kernteam is verantwoordelijk voor het representatief houden van de Bondgenoten -3

26: Niet alle groepen in de Bondgenoten hebben dezelfde invloed op besluitvorming. -3

25: Het is een probleem dat Moerwijkers vaak onvoldoende op de hoogte zijn van wat we doen en bereiken voor de wijk. +1

Stelling gelegd op -5

15: De professionals binnen de bondgenoten weten zelf wel wat de belangen zijn van de bewoners van Moerwijk. -5

Figuur 6. crib sheet factor 3

Allereerst kenmerkt de derde factor zich door een duidelijke prioritering van het werven van bewoners bij de Bondgenoten en het sturen van de Bondgenoten door bewoners van Moerwijk (stelling 10, 27). Stelling 10 is daarbij ook nog een meer onderscheidende stelling door het verschil met de andere factoren ten opzichte van deze stelling ($F1=+1$, $F2=0$). Toelichting van een deelnemer significant geladen op F3 over stelling 27 is als volgt: *“Er moet een goede verhouding zijn tussen mensen die alleen werken in Moerwijk en die hier werken en of wonen. En ik denk dat*

er nu een iets groter percentage is van mensen die alleen maar werken in de wijk” (P1 over stelling 10). Een meer door bewoners gestuurd Bondgenotennetwerk wordt ook beargumenteerd als belangrijk voor het vertrouwen tussen bewoners: *“Maar ik denk als je buurman of buurvrouw het doet, dat mensen je toch eerder vertrouwen dan als ambtenaar”* (P10). Stelling 34, 19 en 8 richten zich ook op een grotere rol voor de bewoner binnen het Bondgenotennetwerk. Stelling 34 wordt ook bijgevallen door extra vragen over het bereiken van bewoners: *“dat is ook de vraag die ik altijd aan mezelf stel, ook aan mijn collega's. Wat is er eigenlijk aan de hand en waarom krijgen we die mensen niet, ja, kunnen we ze niet bereiken ... ”* (P10). Daarbij werpt P9 de vraag op over de samenstelling van de Bondgenoten, en of de huidige betrokkenen wel een goede afspiegeling vormen om de wijk te vertegenwoordigen: *“Maar het zijn wel altijd dezelfde bewoners die erbij zitten ... Dus ik denk dat er een keuze gemaakt moet worden. Is het voor alle Moerwijkers? En hoe gaan we die dan bereiken? Of doen we dat in de bewonersavonden? ... maar dat er echt wel veel meer mensen willen meedenken. Maar dat we die gewoon nog niet, niet in zicht hebben”* (P9).

Stelling 15 wordt door factor 3 het meest als oneens gezien, dus F3 stelt dat de professional niet kan voorzien in het vaststellen van de belangen van Moerwijkers: *“De bewoner weet het best wat hij nodig heeft en wat de belangen zijn”* (P9). Hoewel elke factor deze stelling aan de linkerkant van de Q-sort heeft gelegd, is deze voor F3 het belangrijkste, en volgt deze plaatsing ook de redenering van de belangrijke rol van de bewoner binnen het Bondgenotennetwerk. Stelling 26 is ook een erg onderscheidende stelling ten opzichte van de andere factoren (F1&F2=+2). Stelling 25 wordt door alle drie de factoren aangemerkt als iets wat een probleem is, terwijl factor 3 dit het minst als probleem aanmerkt. Dit is niet direct in lijn met de interpretatie zoals deze naar voren komt uit de andere kenmerkende en onderscheidende stellingen van de factor. Ook in de post-sortinterviews is hier geen expliciete toelichting over gegeven. Een mogelijke verklaring kan liggen in het feit dat de factor een grotere rol van de bewoner binnen het netwerk verwacht, en dat op die manier de bewoners automatisch meer op de hoogte zijn van wat de Bondgenoten bereiken voor de wijk.

Over het algemeen benadrukt F3 een actieve betrokkenheid van bewoners bij de Bondgenoten. Voor de factor betekent representativiteit hoofdzakelijk de verhoudingen van de rollen en de zeggenschap van bewoners en professionals in de besluitvorming en de uitvoering van wat de Bondgenoten doen. Deze perceptie wordt het meest kenmerkend uitgedragen door het

belang van het werven van bewoners en het sturen van het netwerk door bewoners, respectievelijk stelling 10 en 27. In lijn hiermee ligt het idee dat de professionals de belangen van de wijk en de bewoners niet volledig kunnen vertegenwoordigen; hiervoor is de bewoner van cruciaal belang. Hoewel professionals wel ondersteunend zijn binnen het netwerk, wordt het vertrouwen in het netwerk des te beter als bewoners zelf de koers bepalen en het netwerk uitmaken. Bewoners die wel betrokken willen worden, maar niet bereikt worden door de Bondgenoten, waardoor een proactieve houding van de Bondgenoten voor het betrekken van bewoners is gewenst, bijvoorbeeld door middel van bewonersavonden. Hoewel deze factor hamert op bewonerssturing, is het opvallend dat dit komt vanuit een groot deel wijkprofessionals. Deze professionals, die doorgaans “dichter” bij de bewoners staan, lijken te erkennen dat puur professionele kennis niet voldoende is voor een representatieve coproductie.

Hoofdstuk 5: Conclusie en discussie

In dit laatste hoofdstuk wordt allereerst een antwoord geformuleerd op de centrale onderzoeksvraag. Ook worden de bevindingen in het vorige hoofdstuk vergeleken met de behandelde literatuur uit het theoretisch kader. Aan de hand van de vergelijking met de bestaande literatuur worden wetenschappelijke implicaties van dit onderzoek besproken en worden aanbevelingen voor vervolgonderzoek geformuleerd. Als laatste zal gereflecteerd worden op de methodologische beperkingen van het onderzoek. In het laatste deel van dit hoofdstuk zullen maatschappelijke aanbevelingen voor het netwerk en beleidsmakers gepresenteerd worden.

5.1 Antwoord centrale onderzoeksvraag

Dit onderzoek heeft als doel om meer informatie te verzamelen over de percepties van betrokkenen bij coproductie met betrekking tot de representativiteit van de coproductiesamenwerking. Door middel van de Q-methodologie is gestreefd een antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag: Op welke manier kijken betrokken spelers binnen coproductieprocessen naar representativiteit?

Door de verschillende meningen van betrokkenen bij het buurtnetwerk de Bondgenoten Moerwijk met betrekking tot representativiteit te analyseren, heeft deze scriptie aan kunnen tonen dat bij de onderzochte groep deelnemers drie onderscheidende perspectieven bestaan: professioneel vertrouwen, inclusieve reflectie en bewonersgedragen sturing. Deze drie verschillende perspectieven benadrukken elk andere aspecten waar zij de nadruk op leggen, zowel evaluatief over het netwerk als vooruitkijkend met betrekking tot doorontwikkeling van de coproductie. Allereerst is er een groep (F1) die zich kenmerkt door een groot vertrouwen in de professionele expertise die binnen het buurtnetwerk aanwezig is, met vertrouwen dat er in dit netwerk voldoende wordt gehandeld met het idee bij te dragen aan de belangen van de bewoners van Moerwijk. De tweede groep (F2), hoewel deze ook spreekt van vertrouwen in het netwerk en de huidige output ervan, benadrukt het belang van diversiteit en reflectie met betrekking tot het netwerk en de output van het buurtnetwerk. De derde en laatste groep (F3) van de deelnemers is overtuigd van het grote belang van de bewoners binnen het netwerk en stelt ter discussie dat de professionals zelf genoeg expertise hebben voor het representatief ontwikkelen van het buurtnetwerk. Als oplossing lijkt deze groep een bewonersgedragen sturing belangrijk te vinden voor het netwerk. Deze aspecten, die allemaal bijdragen aan een representatieve coproductie, tonen de verscheidenheid aan opvatting bij de betrokkenen binnen de coproductiesamenwerking.

Ondanks deze verschillen delen de betrokken spelers een overwegend positief beeld van de meerwaarde van het buurtnetwerk, in wat het netwerk bereikt en uit wie het netwerk zoal allemaal bestaat. Uit het onderzoek blijkt bovendien dat de functie van de respondent wel enigszins kleurt hoe men naar representativiteit en de coproductiesamenwerking kijkt, maar zeker niet allesbepalend is: Zowel publieke professionals, wijkprofessionals (-tevens-bewoner) als bewoners kunnen zich in de verschillende visies vinden. Het onderzoek laat zien dat er geen consensus bestaat voor het waarborgen van representativiteit, waardoor dit complexe belangenspeelveld des te relevanter is voor het representatief doorontwikkelen van een coproductie. Representativiteit is voor betrokkenen namelijk sterk afhankelijk van de specifieke persoonlijke belangen, de achtergrond van de betrokkene en de verwachtingen van zowel bewoners als professionals ten opzichte van het buurtnetwerk.

5.2 Bevindingen (in verhouding tot de literatuur)

Allereerst komt uit de bevindingen naar voren dat er over het algemeen bij alle factoren positief gedacht wordt over het buurtnetwerk, waarbij er vertrouwen is in de uiteindelijke output van het netwerk. Dit is op te maken uit het feit dat er binnen alle drie de factoren evaluatieve stellingen geplaatst zijn die wijzen op een positieve blik op het Bondgenotennetwerk en wat het doet. Met betrekking tot specifieke thema's binnen de stellingen over representativiteit, verschillen de factoren in hun visie echter. Daarnaast komt uit de analyse niet naar voren dat een van de drie factoren tegenovergesteld is aan elkaar. Dit is op te maken uit het feit dat er geen enkele deelnemer, die significant heeft geladen op één factor, ook significant negatief laadt op een andere factor. Dit laat zien dat de factoren elkaar dus niet uitsluiten in hun benadering van representativiteit bij het buurtnetwerk, maar juist andere visies hebben in dit onderzoek.

Vanwege het exploratieve karakter van dit onderzoek is het relevant om te vergelijken hoe de bevindingen in verhouding staan tot de literatuur, maar vooral ook in hoeverre de bevindingen juist iets anders laten zien in vergelijking met de bestaande wetenschappelijke leer. De bevindingen uit dit onderzoek ondersteunen deels de literatuur van Bovaird (2007) en Nabatchi et al. (2017) die stelt dat coproductie verschillende uitwerkingen kan hebben. Binnen dit onderzoek is ook te zien dat er verschillende rollen worden verondersteld voor de bewoner binnen coproductie. Factor 1 beschouwt coproductie vooral als een middel om co-assessment te realiseren, terwijl factor 3, met een door bewoners gedragen sturing, coproductie benadert vanuit co-commissioning.

Hierbij spelen bewoners een grotere rol dan alleen het vaststellen of bedenken van kwaliteiten en gebreken; zij bepalen daadwerkelijk de koers en stellen prioriteiten. Het feit dat de verschillende factoren met betrekking tot deze vormen van coproductie er verschillende ideeën op nahouden, doet vermoeden dat het (voor betrokkenen) misschien niet duidelijk is wat er precies gecoproduceerd wordt in de samenwerking, en waar de grenzen daarvan liggen. Terugkoppeland aan Tuurnas (2020) kan dit verschil in de visie van de factoren mogelijk verklaard worden door het idee dat niet de volledige groep binnen de coproductie op de hoogte is gesteld van de vorm en de grenzen van de coproductie.

Bovendien steunen de bevindingen uit dit onderzoek de bestaande theorieën over het complexe belangenspeelveld van Van Eijk en Cuppen (2022). Zoals in de analyse naar voren komt, leggen alle drie de factoren een andere nadruk op representativiteit, en laat het ook zien dat de factoren anders kijken naar het waarborgen van de representativiteit van het buurtnetwerk. Dit betekent dat het bij zowel de publieke kant als bij kant van de vrijwillige bijdrage van burgers lastig is om eensgezindheid te hebben over de koers van het netwerk. De argumenten van Eriksson (2022) over de onevenredig verdeelde belangen van deelnemende burgers in coproductie zijn ook in lijn met het idee van factor 3 dat de professionals, die in het huidige netwerk een groot deel uitmaken van het totale netwerk, zelf niet kunnen vaststellen wat de belangen zijn van de bewoners van de wijk. Ook de theorieën van Tonkens en Verhoeven (2019) worden door deelnemers ondersteund door de opmerking dat de actieve betrokkenen vaak dezelfde groep betrokkenen zijn, waardoor deze groep geen goede afspiegeling vormt van de groep bewoners in het geheel. De dynamiek, beargumenteerd in het werk van Van Eijk en Peeters (2022), die stelt dat voor een professional een spanningsveld kan optreden bij het balanceren tussen het faciliteren van de belangen van betrokken burgers en het verzekeren van het dienen van het publieke belang, komt in het bijzonder naar voren uit de analyse. Dit is op te maken uit het feit dat factor 1 die verantwoordelijkheid voor het dienen van het publieke belang namelijk als een voldongen feit lijkt te beschouwen, terwijl factor 2 en 3 zich meer beroepen op het belang van diversiteit en het belang van de burger bij het communiceren van het publieke belang binnen de samenwerking.

Ook zijn er uit dit onderzoek bepaalde bevindingen naar voren gekomen welke niet in het literatuuronderzoek zijn besproken. Allereerst komt uit de bevindingen naar voren dat niet alle deelnemers eenzelfde verwachting hebben van representativiteit in de context van de

samenwerking in kwestie: ondanks dat er gecoproduceerd wordt bij het buurtnetwerk met bewoners, professionals en ambtenaren, zagen sommige deelnemers (voornamelijk uit factor 1) deze coproductiesamenwerking vooral als een professioneel netwerk voor iedereen om zelf te gebruiken wanneer dat handig is, of dat nu voor professionele doeleinden is of persoonlijke. Hierdoor lijkt de kwestie van representativiteit bij die deelnemers geen grote rol te spelen bij hun ideeën over de samenwerking. Factor 2 en 3 zijn daarentegen meer overtuigd van de vertegenwoordigende rol van bewoners en professionals voor het buurtnetwerk, te merken uit hun algehele visie voor diversiteit en een belangrijke sturende rol voor bewoners binnen het netwerk.

De bevindingen suggereren tevens dat bestaande theorieën over coproductie onvoldoende rekening houden met de verschillende interpretaties van representativiteit en het belang daarvan bij elke verschillende uitwerking van coproductie. Hoewel er aandacht is voor het belang van de verschillende rollen (zoals professional of bewoner), komt niet naar voren dat representativiteit voor sommigen een randvoorwaarde is voor de coproductie (F3), terwijl anderen samenwerking vooral beschouwen als een manier om de publieke, professionele doeleinden te bereiken (F1). Ook komt naar voren in dit onderzoek dat deze verschillende verwachtingen van de coproductie niet per definitie afhankelijk zijn van de specifieke rol of functie die de persoon heeft binnen de coproductie, maar dat ook binnen deze rollen verwachtingen en meningen sterk kunnen verschillen. Literatuur die zich richt op coproductie lijkt te weinig oog te hebben voor de mogelijk sterk variërende verwachtingen van betrokken spelers bij coproductie. Bestaand onderzoek naar coproductie neigt ernaar toe om de coproductie en rolverdeling hiertussen als uniform concept te beschouwen, terwijl deze studie aantoont dat spelers binnen coproductie sterk uiteenlopende opvattingen hebben over representativiteit, en hoe deze het beste gewaarborgd kan worden.

5.3 Reflectie op methodologische keuzes

Het gebruiken van de Q-methodologie voor het ondervinden wat de meningen zijn van betrokken spelers bij coproductie lijkt een effectieve manier te zijn geweest om op een systematische manier de subjectiviteit van betrokken deelnemers te bevragen, te verzamelen en uiteindelijk te analyseren. Bovendien heeft het houden van een post-sort interview, voor verdere toelichting van de geplaatste stellingen, een positief effect gehad op de contextualisatie van kwesties binnen de coproductie en de nuancering van de gelegde kaarten in het Q-grid. Hoewel er bij Q-studies normaliter vooraf interviews worden gebruikt voor het verzamelen van perspectieven van betrokkenen voor het

opstellen van een alomvattende concurrence, is dat niet gebeurd in dit onderzoek wegens de beschikbare tijd van het afstudeertraject. Dit heeft kunnen resulteren in een minder goede weerspiegeling van de universe of viewpoints dan de bedoeling is bij een Q-studie. Desalniettemin heeft dit onderzoek toch drie kenmerkende factoren weten te onderscheiden die, na interpretatie, de kern lijken te vormen van het vraagstuk over representativiteit binnen het buurtnetwerk.

Zoals besproken in het methodologisch kader, zijn Q-studies inherent moeilijk te generaliseren naar een groter publiek, en is het niet het primaire doel van de methode om theorieën te formuleren aan de hand van de resultaten. Met de relatief lage P-set van dit onderzoek zijn echter ook de bevindingen in dit onderzoek enigszins beperkt voor generalisatie voor alle betrokkenen binnen het buurtnetwerk in kwestie. Dit betekent dat, bij een grotere P-set het mogelijk zou zijn dat er meerdere significante factoren te onderscheiden zijn geweest voor analyse, of juist minder. Hoewel het enkel jammer te vinden is dat er geen groter aantal participanten heeft kunnen deelnemen aan dit onderzoek, is het onderzoek er hierdoor zelf niet op achteruitgegaan, omdat de bevindingen zich slechts betrekken op het aantal deelgenomen personen, en de interpretatie zich dus ook niet richt op mensen buiten de deelnemersgroep. Dit maakt de resultaten, interpretaties en conclusies uit het onderzoek valide, omdat het zich dus enkel beperkt tot de groep mensen die wel heeft deelgenomen. Weliswaar kan hierdoor de, al beperkte, generaliseerbaarheid van de percepties van betrokkenen van Bondgenoten ook lastiger zijn.

5.4 Wetenschappelijke implicaties en vervolgonderzoek

Zoals in de inleiding is aangekaart, is er niet eerder onderzoek gedaan naar de manier waarop betrokkenen binnen coproductie kijken naar representativiteit. De bevindingen in dit onderzoek dragen bij aan het wetenschappelijk begrip van coproductie en representativiteit, en hoe representativiteit in relatie staat tot betrokkenen bij de coproductie. De identificering van de drie onderscheidende perspectieven – professioneel vertrouwen, inclusieve reflectie en bewonersgedragen sturing – laat zien dat benaderingen van representativiteit sterk samenhangen met de verwachtingen van de coproductie en het algehele doel van de coproductie, en minder afhankelijk zijn van de specifieke rol van de betrokkene binnen de coproductie. Deze inzichten onderschrijven bestaande literatuur over het complexe speelveld dat bestaat binnen coproductiesamenwerkingen. Vervolgonderzoek zou kunnen onderzoeken of de percepties van betrokken spelers binnen andere vormen van coproductie ook overeenkomen met de bevindingen

uit dit onderzoek. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door een Q-methodologisch onderzoek bij een andere coproductie, of door een kwantitatief onderzoek bij een grotere, representatievere populatie. Ook zou een onderzoek waarbij variabelen als functie (burger/professional/ambtenaar) apart bestudeerd worden kunnen leiden tot meer begrip over de percepties van deze drie verschillende variabelen.

5.5 Maatschappelijke aanbevelingen

Ondanks dat de generaliseerbaarheid beperkt is door de onderzoeksmethode, zijn er toch waardevolle inzichten verworven in hoe betrokkenen binnen coproductie kijken naar representativiteit. Gebaseerd op de gegevens uit dit onderzoek, formuleer ik voor zowel beleidsmakers, die te maken hebben met coproductie, als specifiek voor het buurtnetwerk de Bondgenoten Moerwijk enkele aanbevelingen die relevant kunnen zijn voor een representatieve, duurzame (door)ontwikkeling van de samenwerking tussen burgers, professionals en ambtenaren.

Allereerst blijkt uit de diversiteit van percepties van betrokken spelers in dit onderzoek dat het niet altijd helemaal helder is voor betrokkenen wat de samenwerking precies inhoudt. De verschillende meningen met betrekking tot de rol van de bewoner en de rol van de professional binnen dit specifieke buurtnetwerk wijzen erop dat er onduidelijkheid heerst over wat er wel of niet dient te kunnen binnen de samenwerkingsrelatie. Essentieel in deze situaties is om duidelijke afspraken te maken over de rollen en verantwoordelijkheden van de betrokken spelers. Zoals factor 2 laat zien, bestaat er een behoefte aan kritische reflectie en diversiteit, terwijl factor 1 vertrouwen heeft in de professionals binnen het buurtnetwerk om representatief te blijven. Om deze verschillende verwachtingen meer eensgezind te stroomlijnen, zou het raadzaam zijn om een gemeenschappelijk opgesteld kader te vormen dat gedeeld kan worden met betrokken spelers, waarin afspraken staan over de rol- en verantwoordelijkheidsverdeling in de samenwerking.

Deze aanbeveling is deels ook te geven aan het buurtnetwerk van de Bondgenoten Moerwijk. Vooropgesteld is het in elke coproductie belangrijk om expliciet vast te leggen, te communiceren en te bepalen wat de rollen, verantwoordelijkheden en grenzen zijn van alle betrokkenen, zoals in de aanbeveling in de vorige alinea gesteld wordt. Omdat deze aanbeveling zich hoofdzakelijk richt op een beginfase van coproductie, is de aanbeveling op een andere manier toe te passen op de Bondgenoten. Aan het vastleggen van de rollen ligt namelijk de grondslag van het onderhouden van verwachtingsmanagement en de daarbij horende communicatie richting de

betrokken stakeholders. Zoals in de analyse naar voren komt, lijkt er een verschil te bestaan in de verwachtingen van het netwerk, zij het in de vertegenwoordiging van de functie van bewoners als in de verdeling van de verantwoordelijkheden met betrekking tot representativiteit. Door eensgezindheid te creëren bij betrokken spelers, kunnen de verwachtingen van de betrokkenen in lijn met het werkelijke doel van de coproductie worden gebracht. Met goede communicatie richting (nieuwe) betrokkenen kan het draagvlak voor het netwerk duurzaam en effectief behouden worden bij doorontwikkeling van de coproductie.

Literatuurlijst

- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 85(1), 24–34. <https://doi.org/10.1080/01944363.2018.1559388>
- Brandsen, Taco en Honingh, Marlies (2013) Professionals and Shifts in Governance, *International Journal of Public Administration*, 36:12, 876-883, DOI: 10.1080/01900692.2013.798809
- Brandsen, T., & Honingh, M. (2015). Distinguishing Different Types of Coproduction: A Conceptual Analysis Based on the Classical Definitions. *Public Administration Review*, 76(3), 427–435. <https://doi.org/10.1111/puar.12465>
- Brown, S.R. (1980), *Political Subjectivity; Applications of Q Methodology in Political Science*, New Haven: Yale University
- Bovaird, T. (2007). Beyond Engagement and Participation: User and Community Coproduction of Public Services. *Public Administration Review*, 67(5), 846–860. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2007.00773.x>
- Bovaird, T., & Loeffler, E. (2012). From Engagement to Co-production: The Contribution of Users and Communities to Outcomes and Public Value. *Voluntas* (Manchester, England), 23(4), 1119–1138. <https://doi.org/10.1007/s11266-012-9309-6>
- Brudney, J. L., & England, R. E. (1983). Toward a Definition of the Coproduction Concept. *Public Administration Review*, 43(1), 59–65. <https://doi.org/10.2307/975300>
- Cornips, L., Voorberg, W., van Meerkerk, I., & Kramer, R. (2023). Co-production as a strategy for enhanced equal representation in public service delivery: The case of Rotterdam. *Cities*, 141, 104480-. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104480>
- Cuppen, E. (2018). The value of social conflicts. Critiquing invited participation in energy projects. *Energy Research & Social Science*, 38, 28–32. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.01.016>
- De Graaf, L., M. van Hulst & A. Michels (2015). Enhancing Participation in Disadvantaged Urban Neighbourhoods. *Local Government Studies*, 41 (1), p. 44-62
- Dekker, P. (2019). From pillarized active membership to populist active citizenship: The Dutch Do Democracy. *VOLUNTAS*, 30 (1), p. 74-85

- Dryzek, J. S., and J. Berejikian. 1993. Reconstructive Democratic Theory. *American Political Science Review* 87: 48–60. doi:10.2307/2938955.
- Eriksson, E. (2022). Coproduction and inclusion: A public administrator perspective. *International Public Management Journal*, 25(2), 217–240.
<https://doi.org/10.1080/10967494.2021.1969486>
- Fung, A. (2006). Varieties of Participation in Complex Governance. *Public Administration Review*, 66(s1), 66–75. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00667.x>
- Halvorsen, K. E. (2003). Assessing the Effects of Public Participation. *Public Administration Review*, 63(5), 535–543. <https://doi.org/10.1111/1540-6210.00317>
- Hong, S. (2015). Citizen participation in budgeting: A trade-off between knowledge and inclusiveness? *Public Administration Review*, 75(4), 572–582.
- Houtstra, M. en Stuiver, M. (2021). ‘Opinie: ‘Maak de buurtinitiatieven in Nieuw-West onderdeel van het Masterplan’ in *Het Parool*. 6 September 2021.
- Irvin, R.A. and Stansbury, J. (2004), Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort? *Public Administration Review*, 64: 55-65. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2004.00346.x>
- Jakobsen, M., & Andersen, S. C. (2013). Coproduction and Equity in Public Service Delivery. *Public Administration Review*, 73(5), 704–713. <https://doi.org/10.1111/puar.12094>
- Kramer, M. (2024, July 12). Na weken onduidelijkheid kan wethouder door met opvang vluchtelingen in oud ziekenhuis. *Omroep West*. <https://www.omroepwest.nl/nieuws/4856782/na-weken-onduidelijkheid-kan-wethouder-door-met-opvang-vluchtelingen-in-oud-ziekenhuis>
- Koninklijk Huis. (2013). Troonrede 2013. Geraadpleegd via <https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013>
- Loeffler, E., & Bovaird, T. (Eds.). (2020). The palgrave handbook of co-production of public services and outcomes. Springer International Publishing AG.
- Lundberg, A., de Leeuw, R., & Aliani, R. (2020). Using Q methodology: Sorting out subjectivity in educational research. *Educational Research Review*, 31(November 2020), 100361-. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2020.100361>
- McKeown, B., & Thomas, D. B. (1988). *Q methodology* (first edition.). SAGE.
- McKeown, B., & Thomas, D. B. (2013). *Q methodology* (Second edition.). SAGE.

- Minkman, E. & Molenveld, A. (2020). “Q-methodologie om beleid te beschrijven, te ontwikkelen of te evalueren.” *Beleidsonderzoek Online* (januari, 2020). DOI: 10.5553/BO/221335502020000001001
- Mosher, F. C. (1968). *Democracy and the public service*. Oxford University Press.
- Nabatchi, T., Sicilia, M., & Sancino, A. (2017). Varieties of Participation in Public Services: The Who, When, and What of Coproduction. *Public Administration Review*, 77(5), 766–776. <https://doi.org/10.1111/puar.12765>
- Omroep West. (2024, July 12). Buurtorganisatie dreigt met juridische stappen om besluit over tijdelijke opvang in oud ziekenhuis. *Omroep West*. <https://www.omroepwest.nl/nieuws/4857038/buurtorganisatie-dreigt-met-juridische-stappen-om-besluit-over-tijdelijke-opvang-in-oud-ziekenhuis>
- Ostrom, E. (1976). *The delivery of urban services : outcomes of change*. SAGE Publications.
- Parks, R. B., Baker, P. C., Kiser, L., Oakerson, R., Ostrom, E., Ostrom, V., et al. (1981). Consumers as coproducers of public services: Some economic and institutional considerations. *Policy Studies Journal*, 9(7), 1001–1011.
- Pateman, C. (1970). *Participation and democratic theory*. Cambridge University Press.
- Pestoff, V. (2012). Co-production and Third Sector Social Services in Europe: Some Concepts and Evidence. *Voluntas* (Manchester, England), 23(4), 1102–1118. <https://doi.org/10.1007/s11266-012-9308-7>
- Pitkin, H. F. (1972). *The Concept of Representation* (1st ed.). University of California Press.
- Stichting Wijkbelang Segbroek. (n.d.). <https://www.stichtingwijkbelangsegbroek.nl/>
- Tonkens, E., & Verhoeven, I. (2019). The civic support paradox: Fighting unequal participation in deprived neighbourhoods. *Urban Studies* (Edinburgh, Scotland), 56(8), 1595–1610. <https://doi.org/10.1177/0042098018761536>
- Tuurnas, S. (2020). Skilling and Motivating Staff for Co-production. In: Loeffler, E. & T. Bovaird (Eds.). *The Palgrave Handbook of Co-Production of Public Services and Outcomes*. Springer International Publishing AG, p. 491-506
- Van Eijk, C.J.A. & E. Cuppen (2022). Coproduceren in een complex belangenspeelveld: dilemma’s voor de gemeentelijke overheidsprofessional. *Bestuurskunde*.
- Van Eijk, C.J.A. & R. Peeters (2022). Keeping the Right Balance? Exploring How Public Professionals Deal With Conflicting Interests in the Co-Production of Public

- Services. Presented at the Workshop on ‘Long-term Sustainability of Co-Creation and Co-production’, Ghent, Belgium (23-25 May 2022)
- van Eijk, C. J. A., & Steen, T. P. S. (2013). Why People Co-Produce: Analysing citizens’ perceptions on co-planning engagement in health care services. *Public Management Review*, 16(3), 358–382. <https://doi.org/10.1080/14719037.2013.841458>
- Van Eijk, C., & Steen, T. (2016). Why engage in co-production of public services? Mixing theory and empirical evidence. *International Review of Administrative Sciences*, 82(1), 28–46. <https://doi.org/10.1177/0020852314566007>
- Verschuere, B., Brandsen, T., & Pestoff, V. (2012). Co-production: The State of the Art in Research and the Future Agenda. *Voluntas* (Manchester, England), 23(4), 1083–1101. <https://doi.org/10.1007/s11266-012-9307-8>
- Warren, R., Rosentraub, M. S., & Harlow, K. S. (1984). Coproduction, Equity, and the Distribution of Safety. *Urban Affairs Review* (Thousand Oaks, Calif.), 19(4), 447–464. <https://doi.org/10.1177/004208168401900404>
- Watts, S., & Stenner, P. (2012). *Doing q methodological research: Theory, method and interpretation*. SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781446251911>
- Watts, S., & Stenner, P. (2012). Basic design issues: research questions and q sets. In *Doing Q Methodological Research: Theory, Method and Interpretation* (pp. 49-68). SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781446251911>
- Watts, S., & Stenner, P. (2012). Understanding the analytic process (1): factor extraction. In *Doing Q Methodological Research: Theory, Method and Interpretation* (pp. 91-112). SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781446251911>
- Watts, S. & P. Stenner (2005), ‘Doing Q methodology: theory, method and interpretation’, *Qualitative Research in Psychology*, 2, (1), pp. 67-91

Bijlagen

Bijlage A. De Q-set.

Nr.	Stelling
1.	Moerwijkers moeten het digitale platform voor de buurtagenda ook van input kunnen voorzien
2.	Het betrekken van nieuwe Moerwijkers bij de Bondgenoten leidt tot een betere output van de Bondgenoten.
3.	Bondgenoten worden niet voldoende betrokken voor input voor de buurtagenda.
4.	Niet alle bewoners kunnen zich even gemakkelijk betrekken bij de Bondgenoten
5.	Het huidige proces voor het opstellen van de buurtagenda is niet transparant genoeg.
6.	De onderwerpen op de buurtagenda worden vaak bepaald door een kleine groep actieve Bondgenoten.
7.	Moerwijkers krijgen genoeg informatie om zich aan te sluiten bij de Bondgenoten.
8.	De Bondgenoten moet zich meer inzetten om bewoners te mobiliseren voor de organisatie.
9.	Er moet meer moeite gedaan worden om Moerwijkers te betrekken die niet makkelijk te bereiken zijn.
10.	Het werven van bewoners bij de Bondgenoten is essentieel voor de representativiteit van de organisatie
11.	De Bondgenoten moet meer aandacht besteden aan de vraag of wat ze doet wel representatief is voor wat Moerwijkers willen.
12.	De Bondgenoten is vooral een gemakkelijk netwerk voor professionals die in de wijk werken.
13.	Bondgenoten moeten zich meer focussen op de belangen van niet-betrokken Moerwijkers om de belangen van deze groep specifiek te behartigen.
14.	Alle Moerwijkers hebben profijt van het werk door de Bondgenoten.
15.	De professionals binnen de bondgenoten weten zelf wel wat de belangen zijn van de bewoners van Moerwijk.
16.	De buurtagenda moet regelmatig worden herzien om representatief te blijven.
17.	Als een Bondgenoot iets wil doen dat duidelijk voor zijn eigen persoonlijke gewin is dan moet daar een stokje voor gestoken worden.
18.	Bondgenoten zijn betrokken wegens persoonlijke motivaties.
19.	Teveel van de Bondgenoten zijn professional, waardoor de echte Moerwijker op de achtergrond raakt.
20.	Het kernteam is verantwoordelijk voor het representatief houden van de Bondgenoten
21.	Meer diversiteit bij de Bondgenoten maakt de organisatie representatiever.
22.	Het is een probleem dat een groot deel van de Bondgenoten niet in de wijk woonachtig is.
23.	Bewoners zijn vaak betrokken bij de Bondgenoten vanwege persoonlijke motivaties.
24.	Bondgenoten vragen zich te weinig af of Moerwijkers wel echt zitten te wachten op wat ze doen.

25.	Het is een probleem dat Moerwijkers vaak onvoldoende op de hoogte zijn van wat we doen en bereiken voor de wijk.
26.	Niet alle groepen in de Bondgenoten hebben dezelfde invloed op besluitvorming.
27.	De Bondgenoten zou meer gestuurd moeten worden door bewoners van Moerwijk in plaats van professionals die niet in Moerwijk wonen.
28.	De Bondgenoten houdt genoeg rekening met alle Moerwijkers.
29.	Hoogopgeleide bewoners zijn vaak meer betrokken bij de Bondgenoten dan bewoners die niet hoogopgeleid zijn.
30.	Een gebrek aan toegankelijkheid verhindert bewoners om actief te worden bij de Bondgenoten.
31.	De Bondgenoten moet meer aandacht besteden aan de representativiteit binnen de organisatie.
32.	Wat de Bondgenoten doet komt elke Moerwijker ten gunste.
33.	De buurtagenda is representatief voor de belangen van Moerwijkers.
34.	Veel bewoners willen bijdragen aan de buurt, maar worden niet bereikt.
35.	Binnen de bondgenoten wordt voldoende gehandeld vanuit het idee bij te dragen aan het welzijn van anderen.
36.	De Bondgenoten is representatief voor de belangen de inwoners van Moerwijk
37.	Bondgenoten moeten zich meer bezighouden met waarom nieuwe Bondgenoten zich betrekken bij de organisatie

Bijlage B: Q-set met matrixcode.

Nr.	Stelling	Matrix
1.	Moerwijkers moeten het digitale platform voor de buurtagenda ook van input kunnen voorzien	K1
2.	Het betrekken van nieuwe Moerwijkers bij de Bondgenoten leidt tot een betere output van de Bondgenoten.	B1
3.	Bondgenoten worden niet voldoende betrokken voor input voor de buurtagenda.	F1
4.	Niet alle bewoners kunnen zich even gemakkelijk betrekken bij de Bondgenoten	G1
5.	Het huidige proces voor het opstellen van de buurtagenda is niet transparant genoeg.	F2
6.	De onderwerpen op de buurtagenda worden vaak bepaald door een kleine groep actieve Bondgenoten.	A1
7.	Moerwijkers krijgen genoeg informatie om zich aan te sluiten bij de Bondgenoten.	G2
8.	De Bondgenoten moet zich meer inzetten om bewoners te mobiliseren voor de organisatie.	L1
9.	Er moet meer moeite gedaan worden om Moerwijkers te betrekken die niet makkelijk te bereiken zijn.	L2

10.	Het werven van bewoners bij de Bondgenoten is essentieel voor de representativiteit van de organisatie	B2
11.	De Bondgenoten moet meer aandacht besteden aan de vraag of wat ze doet wel representatief is voor wat Moerwijkers willen.	N1
12.	De Bondgenoten is vooral een gemakkelijk netwerk voor professionals die in de wijk werken.	D3
13.	Bondgenoten moeten zich meer focussen op de belangen van niet-betrokken Moerwijkers om de belangen van deze groep specifiek te behartigen.	N2
14.	Alle Moerwijkers hebben profijt van het werk door de Bondgenoten.	D1
15.	De professionals binnen de bondgenoten weten zelf wel wat de belangen zijn van de bewoners van Moerwijk.	C1
16.	De buurtagenda moet regelmatig worden herzien om representatief te blijven.	K2
17.	Als een Bondgenoot iets wil doen dat duidelijk voor zijn eigen persoonlijke gewin is dan moet daar een stokje voor gestoken worden.	O2
18.	Bondgenoten zijn betrokken wegens persoonlijke motivaties.	E1
19.	Teveel van de Bondgenoten zijn professional, waardoor de echte Moerwijker op de achtergrond raakt.	H2
20.	Het kernteam is verantwoordelijk voor het representatief houden van de Bondgenoten	C2
21.	Meer diversiteit bij de Bondgenoten maakt de organisatie representatiever.	C3
22.	Het is een probleem dat een groot deel van de Bondgenoten niet in de wijk woonachtig is.	J1
23.	Bewoners zijn vaak betrokken bij de Bondgenoten vanwege persoonlijke motivaties.	E2
24.	Bondgenoten vragen zich te weinig af of Moerwijkers wel echt zitten te wachten op wat ze doen.	I2
25.	Het is een probleem dat Moerwijkers vaak onvoldoende op de hoogte zijn van wat we doen en bereiken voor de wijk.	I1
26.	Niet alle groepen in de Bondgenoten hebben dezelfde invloed op besluitvorming.	A2
27.	De Bondgenoten zou meer gestuurd moeten worden door bewoners van Moerwijk in plaats van professionals die niet in Moerwijk wonen.	M2
28.	De Bondgenoten houdt genoeg rekening met alle Moerwijkers.	H1
29.	Hoogopgeleide bewoners zijn vaak meer betrokken bij de Bondgenoten dan bewoners die niet hoogopgeleid zijn.	E3
30.	Een gebrek aan toegankelijkheid verhindert bewoners om actief te worden bij de Bondgenoten.	B3

31.	De Bondgenoten moet meer aandacht besteden aan de representativiteit binnen de organisatie.	M1
32.	Wat de Bondgenoten doet komt elke Moerwijker ten gunste.	D2
33.	De buurtagenda is representatief voor de belangen van Moerwijkers.	A3
34.	Veel bewoners willen bijdragen aan de buurt, maar worden niet bereikt.	G3
35.	Binnen de bondgenoten wordt voldoende gehandeld vanuit het idee bij te dragen aan het welzijn van anderen.	J2
36.	De Bondgenoten is representatief voor de belangen de inwoners van Moerwijk	H3
37.	Bondgenoten moeten zich meer bezighouden met waarom nieuwe Bondgenoten zich betrekken bij de organisatie	O1

Bijlage C: Geïdealiseerde factorscores.

Nr.	Stelling	Factoren		
		F1	F2	F3
1.	Moerwijkers moeten het digitale platform voor de buurtagenda ook van input kunnen voorzien	0	-2	-1
2.	Het betrekken van nieuwe Moerwijkers bij de Bondgenoten leidt tot een betere output van de Bondgenoten.	2	-1	2
3.	Bondgenoten worden niet voldoende betrokken voor input voor de buurtagenda.	-4	-3	-4
4.	Niet alle bewoners kunnen zich even gemakkelijk betrekken bij de Bondgenoten	1	1	0
5.	Het huidige proces voor het opstellen van de buurtagenda is niet transparant genoeg.	-4	1	-4
6.	De onderwerpen op de buurtagenda worden vaak bepaald door een kleine groep actieve Bondgenoten.	-1	2	-1
7.	Moerwijkers krijgen genoeg informatie om zich aan te sluiten bij de Bondgenoten.	-2	-5	-3
8.	De Bondgenoten moet zich meer inzetten om bewoners te mobiliseren voor de organisatie.	0	-2	1
9.	Er moet meer moeite gedaan worden om Moerwijkers te betrekken die niet makkelijk te bereiken zijn.	0	3	4
10.	Het werven van bewoners bij de Bondgenoten is essentieel voor de representativiteit van de organisatie	1	0	5
11.	De Bondgenoten moet meer aandacht besteden aan de vraag of wat ze doet wel representatief is voor wat Moerwijkers willen.	-1	4	1

12.	De Bondgenoten is vooral een gemakkelijk netwerk voor professionals die in de wijk werken.	0	3	1
13.	Bondgenoten moeten zich meer focussen op de belangen van niet-betrokken Moerwijkers om de belangen van deze groep specifiek te behartigen.	-1	-2	3
14.	Alle Moerwijkers hebben profijt van het werk door de Bondgenoten.	5	-1	-2
15.	De professionals binnen de bondgenoten weten zelf wel wat de belangen zijn van de bewoners van Moerwijk.	-1	-3	-5
16.	De buurtagenda moet regelmatig worden herzien om representatief te blijven.	0	-1	1
17.	Als een Bondgenoot iets wil doen dat duidelijk voor zijn eigen persoonlijke gewin is dan moet daar een stokje voor gestoken worden.	-3	4	0
18.	Bondgenoten zijn betrokken wegens persoonlijke motivaties.	2	0	-1
19.	Teveel van de Bondgenoten zijn professional, waardoor de echte Moerwijker op de achtergrond raakt.	-2	0	2
20.	Het kernteam is verantwoordelijk voor het representatief houden van de Bondgenoten	1	-1	-3
21.	Meer diversiteit bij de Bondgenoten maakt de organisatie representatiever.	3	5	2
22.	Het is een probleem dat een groot deel van de Bondgenoten niet in de wijk woonachtig is.	-5	0	-1
23.	Bewoners zijn vaak betrokken bij de Bondgenoten vanwege persoonlijke motivaties.	4	2	0
24.	Bondgenoten vragen zich te weinig af of Moerwijkers wel echt zitten te wachten op wat ze doen.	-3	2	0
25.	Het is een probleem dat Moerwijkers vaak onvoldoende op de hoogte zijn van wat we doen en bereiken voor de wijk.	3	3	1
26.	Niet alle groepen in de Bondgenoten hebben dezelfde invloed op besluitvorming.	2	2	-3
27.	De Bondgenoten zou meer gestuurd moeten worden door bewoners van Moerwijk in plaats van professionals die niet in Moerwijk wonen.	-2	1	3
28.	De Bondgenoten houdt genoeg rekening met alle Moerwijkers.	1	-3	-3
29.	Hoogopgeleide bewoners zijn vaak meer betrokken bij de Bondgenoten dan bewoners die niet hoogopgeleid zijn.	-2	-4	2
30.	Een gebrek aan toegankelijkheid verhindert bewoners om actief te worden bij de Bondgenoten.	-3	0	0
31.	De Bondgenoten moet meer aandacht besteden aan de representativiteit binnen de organisatie.	-1	1	0

32.	Wat de Bondgenoten doet komt elke Moerwijker ten gunste.	4	-1	-2
33.	De buurtagenda is representatief voor de belangen van Moerwijkers.	1	-4	0
34.	Veel bewoners willen bijdragen aan de buurt, maar worden niet bereikt.	2	0	4
35.	Binnen de bondgenoten wordt voldoende gehandeld vanuit het idee bij te dragen aan het welzijn van anderen.	3	0	3
36.	De Bondgenoten is representatief voor de belangen van de inwoners van Moerwijk	0	-2	-2
37.	Bondgenoten moeten zich meer bezighouden met waarom nieuwe Bondgenoten zich betrekken bij de organisatie	0	1	-1